

1274/1858 TARİHLİ OSMANLI CEZA KANUNNAMESİNİN HUKUKİ KAYNAKLARI, TATBİK ŞEKLİ VE MEN'-İ İRTİKÂB KANUNNAMESİ

Yrd. Doç. Dr. AHMET AKGÜNDÜZ

I — GENEL OLARAK OSMANLI CEZA HUKUKU

Osmanlı hukukçularına göre ceza hukuku, “insan toplumunun Allah tarafından irade edilen şekilde medeni olarak yaşayıp terakki edebilmesi için vaz’ edilen kanun ve nizamların hükümlerini korumak amacıyla konulan kaidelerden” ibarettir. Kanun ve nizamların hükümlerini koruma görevi ceza hukukuna has değilse de, ceza hukuku sırf bu gaye için var olduğundan, bu fonksiyonu ile tarif edilmiştir. Yoksa protesto ve haciz gibi birtakım tedbirler de bu fonksiyonu icra için kabul edilen tedbirlerdir¹. Yapılan bu tarif temel anlam itibariyle günümüzdekinden farksızdır. Maksat aynı ama ifade ve üsluplar farklıdır². Bilindiği gibi Osmanlı Devleti bir kamu hukuku dalı olan ceza hukuku alanında da, İslam hukukunun hükümlerini benimsemiştir. Onun müsaade ettiği ölçüde bazı ceza kurallarını kabul etmiş ve kanunname tarzında ortaya koymuştur³. Bu sebeple Osmanlı hukukunda da ceza hukukuna İslam hukukunda olduğu gibi “Ukubat” denmekte ve Mecelle’de de “Ukubat”, yaptığımız tarif doğrultusunda izah edilmektedir⁴.

Cumhuriyet Türkiyesinde Osmanlı hukuku ile ilgili araştırmaların bir çoğu bizzat ana kaynaklara inemediğinden, varılan sonuçlarda da hataların çoğunlukta olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan biri de 1274/1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu hakkında söylenenlerdir⁵. Bu sebeple biz bu makalemizde bu Kanunnamenin hukuki kaynaklarını, günümüz hukukçuları tarafından çok merak edilen tatbik şeklini arşiv kaynaklarına inerek açıklamaya çalışacağız.

¹ Ahmed Salahattin, Tarih-i Kanun-ı Ceza, İstişare Ceridesi, 19 Mart 1324 No: 27 s. 75.

² Krş: Taner, Tahir, Ceza Hukuku, İstanbul 1949, s. 2, Artuk, Emin, Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul 1983 s. 15.

³ Örneğin bkz. Kanuni Sultan Süleyman Han-ı Evvel Kanunnamesi, Serkiş Karakoç, Külliyyat-ı Kavanin, Dosya No: 1 Metin No: 6091 (Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Yazma).

⁴ Mecelle, Md. 1.

⁵ Taner, age, s. 149-150, ayrıca bkz. Artuk, age, s. 72.

Yukarıda da söylediğimiz gibi Osmanlı Devleti, ceza hukuku olarak İslam hukukunun “Ukubat” ile ilgili hükümlerini uygulamıştır. Bilindiği gibi, “Ukubat” yani İslam ceza hukuku üç kısımdır: Birinci kısım, nassların, yani Kur’an ve hadis metinlerinin, miktar ve sınırını açıkladığı belli cezalardır ki, bunlara had cezaları denir ve bu kelimenin çoğulu olan “El-Hudud” başlığı altında fıkıh kitaplarında açıklanır. Had cezalarını gerektiren suçlar hırsızlık (sirkat), yol kesmek veya eşkiyalık, kazf (iffete iftira), zina, şarap içmek, irtidat ve -görüş farkı bulunmakla beraber-isyandan ibarettir. İkinci kısım, şahsa karşı işlenen cinayetlerdir ki, cezası kısas ve tazminat olarak da diyettir. Bunlar da yine fıkıh kitaplarında Kitabü'l-Cinayet veya El-kıyas başlığı altında işlenmiştir. Üçüncü kısım ise nasslarda miktar ve sınırı belirtilmemiş, belki takdiri devlete bırakılmış olan cezalardır. Bu cezaların devlet tarafından tesbit ve tayin edilmesine ve bunların biraraya getirilerek Kanunname adı altında toplanmasına mani şer’i bir yasak yoktur. İşte Osmanlılarda ve diğer Müslüman Türklerde, fıkıh ve fetva kitaplarının yanında gördüğümüz yasa ve kanunnameler, “Şer’-i Şerife” muhalefet için veya İslam ceza hukuku hükümleri beğenilmediği için değil, belki İslam hukuku, hükümdara bu çeşit cezaların tayin ve tesbitinde yetki verdiği için, belli alanlarda (tazir cezaları alanlarında) çıkarılan hukuki düzenlemelerdir. Ve bu hukuki düzenlemeler, İslamın, zamanın yasama organlarına verdiği yetkiye dayanılarak, fikhın boş bıraktığı sahaları doldurmuştur ve fıkha aykırılık sözkonusu değildir⁶. Bazı istisnalar hariç.

“İslam hukukuna göre zina fiilinin cezası recm veya dayak iken, Fatih Kanunnamesinde bunun yerine para cezası konulması” ve benzeri hükümler ileri sürülerek ifade edilen Osmanlı Kanunnamelerinin had cezalarını da değiştirdiği iddiası ise⁷, yine meselenin aslını araştıramamaktan ileri gelmektedir. Zira bir zina fiili yahut hırsızlık, eğer had cezaları tatbik edilecek şekilde isbat edilemiyorsa, suçlu had cezasından kurtulsa bile tazir cezası ile cezalandırılabilir. Aynı şey şahsa karşı işlenen cinayetlerde de geçerlidir. Kanuni’nin Ceza Kanunnamesindeki şu hüküm bunun en büyük delilidir: “Eğer bir kimse adam öldürse kısas edeler, cerîme (yani para cezası) almayalar; eğer kısas etmeseler veya kısas lazım

⁶ Hukuk-ı Aile Kararnamesi Mazbatası, Ceride-i Adliye, Ynl, 2, s. 950-951, Âlûsi, Mahmut, Ruhü'l-Maâni, Beyrut, c. 28, s. 20-22. Aksi fikir için bkz Köprülü, M. Fuad, İslam Medeniyeti Tarihi, Ankara 1977, s. 303-311, Barkan, Ö.L. İslam Ansiklopedisi, Kanunname md.

⁷ Kantar, Baha, Ceza Hukuku, Ankara 1937, s. 69, Artuk, age, 68.

olıcak katil olmasa ganîden bin akçe daha ziyadeye gücü yetse dörtyüz; vasatü'l-halden altıyüz akçeye malik olsa ikiyüz; ve fakirden yüz akçe cerime alına.”⁸

Osmanlıların had cezaları ve şahsa karşı işlenen cinayetlerde, harfîyyen İslam hukukuna aykırı hareket etmedikleri belki “şer’i hükümlerden kıl ucu kadar ayrılmadıkları” arşivlerdeki şer’îye sicillerinden, hukukun asıl tatbikat örnekleri olan fetva kitaplarından, Osmanlı Şeyhülislamlarının yazdıkları eserlerden ve de sözü geçen Kanunnamelerden anlaşılmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman’ın Kanunnamesini hazırlayan Şeyhülislam Ebussuud’dur, ayrıca bütün fasıllarında şer’î had ve kısasdan bahsedilmektedir. Tanzimat’tan sonra Abdülmecit devrinde çıkarılan ceza kanunnamelerinde ise, biraz sonra daha uzunca bahsedeceğimiz gibi, had ve kısas cezaları yani can, mal ve namus emniyeti için Şer’î Şerifçe vaz’olunan cezalar adimü'l-indirastır, yani zamanla değişmez, kaybolmaz temel hukuk kaideleridir⁹ diye tavsif olunmuştur.

II — 1858 TARİHLİ CEZA KANUNNAME-İ HÜMAYUNU VE HUKUKİ KAYNAKLARI

Buraya kadar kısa da olsa atf-ı nazar ettiğimiz Osmanlı ceza hukukunun, asıl önemli safhasına, yani Tanzimat sonrası üçüncü ceza kanunu olan 1858 (1274) tarihli Kanunnameye geçelim. Bu Kanunname-nin, çoğu yazarların¹⁰ iddia ettiği gibi, 1810 tarihli Fransız Ceza Kanununun hemen hemen aynen ve hatalı çevirisi, şer’î hükümleri temel sayan 1256/1840 ve 1267/1851 tarihli Kanunnamelerin tersine, laik hükümlerden meydana gelmiş bir Kanunname mi, yoksa eskinin devamı olmakla beraber Tanzimatın tesiriyle, hele hele Avrupai Kanunların nakil ve tercümesi akımının etkisiyle yeni üslup ve sistematikle donatılmış, kökü mazide olan bir Kanunname mi¹¹ olduğunu araştırmamız gerekecektir. Yani 1858 tarihli Ceza Kanunnamesi hakkında, peşin hükümler vermek veya verilenleri aktarmak yerine, arşiv malzemelerine dayalı araştırma yaparak sonuca varmayı tercih ediyoruz.

⁸ Ceza Kanunnamesi, KK, Dosya No: 1 Metin No: 6091, İkinci Fasil, ayrıca Bkz. Udeh, Abdülkadir, Et-Teşriü'l-Cinaiyyi'l-İslami, Beyrut, c. II, s. 421 vd.

⁹ 1267/1851 tarihli Kanun-ı Cedid Mukaddimesi, Karakoç, KK, Dosya No: 5, Metin No: 997, Atik Mecmua-i Kavanin ve Nizamat, Sene 1267 s. 128.

¹⁰ Kantar, age, s. 74 vd. Taner, age, s. 149-150, ayrıca bkz. Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku, Tanzimat I, İstanbul 1940, s. 221-232, Artuk, age, 72-73.

¹¹ Ahmed Salahattin, age, İC, No: 27 s. 78-79, Karaman, Hayrettin, Mukayeseli İslam Hukuku, İstanbul 1974, C. I, s. 166-168.

Esefle şunu belirtmek isterim ki, bu Ceza Kanunnamesi hakkındaki gayr-ı ilmi hükümler yabancı bilim adamları için de söz konusudur. Mesela Müslüman Arap hukukçuları bile, gerekli araştırmayı yapmadan, bu Kanunname ile “Şer’-i Şerifin” “Ukubat” hükümlerinin tamamen terkedildiğini rahatlıkla eserlerinde söyleyebilmişlerdir¹². Ayrıca henüz bu Kanunnamenin Türkçe’ye bile çevrilmediğini, ilk Türkçe çevirisinin “Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı” isimli eserimizde yayınlandığını belirtmek isterim¹³.

Bu kısa girişten sonra şimdi de 1274/1858 tarihli Kanunnamenin hukuki kaynaklarını tetkike geçelim:

Bir kanunun mahiyetini gösteren en önemli materyal, o kanunun kendisi, esbab-ı mucibesi ve de kanun tasarısını hazırlayan komisyonun mazbatasıdır. Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki 65/1-3 nolu ceza hukuku dosyasındaki belgeler, özellikle Komisyon Mazbatası konu hakkında en sağlam ve önemli belgedir. Bu önemli belgeyi aynen vermeden önce şunu da hatırlatmakta yarar var; Mazbatada da zikredildiği gibi uzun uzadıya esbab-ı mucibe (gerekçe) lâyihası yazmaya gerek duyulmamıştır. Buna sebep, bu yeni kanunun eskinin aynısı, tekrarı ve de ıslah-tashih edilmiş yeni sistematik içinde bazı ilaveler yapılmış şekli olmasıdır. Bu bizim için önemlidir. Bahsettiğimiz sebep Komisyon Mazbatası ve Sadaretin Arz tezkeresi içinde tekraren zikredilmektedir¹⁴.

Makalemizin temelini teşkil eden Komisyon Mazbatasını buraya aynen alıyoruz. 21 Zilhicce 1274 tarihinde Sadarete arzedilen Mazbatanın Arşivde mahfuz orijinalinden alınmış sureti şöyledir:

“Malûm-ı âli-i Vekâlet-Penahileri buyurulduğu üzere bir müddetten beru Meclis-i Tanzimatta terkim ve tanzim olunmakta olan Ceza Kanunnamesi müsveddesi sâye-i muvaffakiyet-vâye-i Hazret-i Mülûkânede reside-i hadd-i hitam olmuş olduğundan usulü vechile lüzumu miktar nüshası tab’ettirilerek li-ecli’t-tetkik icabeden zevât-i fihâm hazerâtına birer nüshası gönderildiği sırada taraf-ı Meşihat-Penahiye dahi bir nüshası gönderilmiş idi. Taraf-ı Hazret-i Müşarünileyh’den derci tensip buyurulan bir kaç mesele-i mühimme dahi müteallık olduğu maddelere zam ve ilave

¹² El-Eşkar, Ömer Süleyman, Eş-Şeriatü’l-İlahiyyeli’l-Kavani’l-Cahiliyye, El-Kuvait 1983, s. 64-65.

¹³ Akgündüz, Ahmet, Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı, 6. kitap (Düstur I.T.C.I, s. 537 vd. ile Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dosya Usulü No: 65/1-3 den naklen).

¹⁴ Bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dosya No: 65/1-3 Akgündüz, age, 6. Kitap.

olunarak manzûr-ı âli-i Hidivleri buyurulmak üzere takdim-i pişgâh-ı âsîfâneleri kılınmıştır. Kanunname-i Mütekaddiminin mütezammın olduğu mevâdd, zabıta-i lâzîminin esası olmasıyla ve zeman-ı ma'delet-nişan-ı Hazret-i Padişahide bunun vaz' ve neşrine derkâr olan ihtiyaç nezd-i hikmet-i vefd-i Sadaret-Penahilerinden malum bulunmasıyla lüzumu bahsinden sarf-ı nazar olunmuş ve işbu Ceza Kanunnamesi müsveddesinin ecza-yı asliyesinden olup bâ-irade-i seniyye evvel be evvel neşr ve ilan olunan Men'-i İrtikâb Kanunnamesinin bazı bendleri islah ve tashih ile yerleştirilmiş olduğundan muvafık-ı emr ü irade-i âsîfaneleri olduğu ve icra-yı ahkâmına müsaade-i ma'delet-âde-i Cenab-ı Padişahi şâyân buyurularak bâlâsı Hatt-ı Hümayun-i meyâmin-makrun-i Hazreti Hilafet-Penahi ile tevşih ve tenvir buyurulduğu halde, gerek men'-i irtikâba dair mukkademce neşr ve ilan kılınan ve gerek derdest olan Ceza Kanunnamelerinin ahkâmı bunun her yerde ilanı gününden itibaren ilga olunup, ba'd-evin bununla amel ve hareket olunmak üzere nüsha-i memhuresinin Divan-ı Hümayun Kalemünde kayd ve hıfzıyla beraber şimdilik dört bin nüsha tab' ve temsil ettirilerek kâffe-i eyâlet ve liva ve kaza meclislerine ve sair iktiza edenlere verildikten sonra fazlasının dahi istekli bulunanlara fûrûhati tensip ve tasvip olunmuş olmakla olbabda emir ve ferman Hazret-i Men Leh'ül-emrindir,

21 Zilhicce 1274 (1858)

Ahmed Cevdet	Muhammed Rüşdü	Ahmed Celal	Şevket
Mühür	Mühür	Mühür	Mühür
SeyyidMustafaHıfzı	Mahmud Paşa	İbrahim Edhem	Muhammed
Mühür	Diğer Memuriyette	Mühür	Mühür" ¹⁵ .

Dikkat edilirse Mazbatayı hazırlayanlardan birisi ve Komisyon Başkanı, kozmopolit Tanzimat döneminde Avrupai kanunlar mı, yerli-İslami kökenli kanunlar mı tartışmasına yerli-İslami kökenli kanunlar tezi lehine karışan büyük hukukçu Ahmed Cevdet Paşa'dır¹⁶. Mazbatadan da anlaşılacağı üzere, 1271 tarihli Men'-i İrtikâb Kanunnamesinin çıkarılmasından beri hazırlığı yapılan bu Kanunname sekiz kişilik Komisyon tarafından hazırlanmış, Tanzimat Meclisinde tanzim edilerek müsveddesi tamamlanmıştır. Müsvedde nüshaları, tetkiki icabeden ilim adamlarına ve

¹⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dosya Usulü, 65-1/3.

¹⁶ Ayrıca: Bkz. Ebül-ülâ Mardin, Medeni Hukuk Cephesinden Ahmed Cevdet Paşa, s. 45 vd...

Şeyhülislamlığa gönderilmiştir. Şeyhülislamlık makamının öngördüğü, değişiklikler ve ilaveler aynen yapılmıştır. İşbu Ceza Kanunnamesinin “ecza-yı asliyesi” yani ana kaynakları özellikle üç sene önce uzun esbab-ı mucibe ile neşredilen 1271 tarihli Men’-i İrtikâb Kanunnamesi olduğundan, diğer ana kaynaklar ise elde mevcut Ceza Kanunnameleri bulunduğundan gerekçe yazılmaya lüzum görülmemiştir.

Zaten bunun böyle olacağı daha önce hazırlanan Men’-i İrtikâb Kanunnamesinin Esbab-ı Mucibe Mazbatasında da şöyle ifade olunmuştur: “Hülasa-i kelim memûrinin irtikâb ve irtişâdan men’i, Tanzimat-ı matlubenin esası olmakla beraber, daima umûr-i devlet bir daire-i müteselsile şeklinde olarak her bir tarafı müsavi tutulup tanzim olunmaz ise lazım olan kuvvet hasıl ve tanzim olunan cihetinin bile yoluna girmesi kabil olamaz. Binaenaleyh bâlâda ta’dad olunan şeyler birbirine lazım ve melzum kabilinden olup men’-i irtikâb için yapılacak nizam ve kanunun devam ve icrasının mevkufun aleyhi olduğundan bunları dahi beraber düşünmek ve tedbir-i kavîyesine teşebbüs eylemek farızadan olduğu misillü memûrin için kabahat yalnız irtikâb ve irtişâ maddeleri olmayıp onlara müteallik olan sair töhmetlerin cezalarını dahi tayin ile memûrin için bir başka ceza kanununun yapılması ve muamelât-ı umumiyyeye müteallik olan kanun-ı cezanın dahi islah ve tashihiyle ikisi birleştirilerek umumi bir ceza kanunnamesi tanzim kılınması icab-ı hal ve maslahattan görünüp....”¹⁷.

Bütün bu izahlardan anlaşılıyor ki 1274/1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayununu hazırlayan Komisyon, kanunu hazırlarken, kendi ta’birleri ile ecza-yı asliye olarak şu hukuki kaynakları esas almışlardır:

1. 1271/1855 tarihli Men’-i İrtikâb Kanunnamesi (rüşvet ve zimmet suçları ile ilgili kanunname),
2. Eski Ceza Kanunları, yani 1256/1840 ve 1267/1851 tarihli Ceza Kanunnameleri,
3. Şeyhülislamlığın teklif ettiği ilâve maddeler,
4. Diğer Kaynaklar.

O halde 1858 tarihli Ceza Kanunnamesi hakkındaki hüküm, kısa da olsa, bu dört maddenin tahlili ve bir de kanunun kendi maddelerinin tetkiki ile verilebilir ve ancak o zaman Kanunnamenin mahiyeti anlaşılabilir. Biz bunları yapmaya çalışacağız.

¹⁷ BOA, Dosya Usulü, No: 65/1-3, Men’-i İrtikâb Kanunnamesi Esbab-ı Mucibe MazbatasıVrk. 3/A.

A — 1271/1855 tarihli Men'-i İrtikâb Kanunnamesi

1858 tarihli Ceza Kanunnamesinin Komisyon Mazbatasından anlaşıldığı gibi Men'-i İrtikâb Kanunnamesinin ihtiva ettiği (31 madde) maddeler memleketin güvenliğinin esasıdır ve daha önce irade-i seniyyeye iktiran ederek yürürlüğe girmiştir. Bu sebeple gerekçe zikrine de gerek kalmadan, söz konusu “Kanunnamenin bazı bendleri ıslah ve tashih ile” yeni Ceza Kanunnamesine aynen yerleştirilmiştir. Yani 260 küsur maddenin 30 küsur maddesi bu Kanunnameden alınmıştır. Acaba sözkonusu bu Kanunname nasıl hazırlanmıştır ve mahiyeti nedir?

Kanunnamenin on sayfalık uzun ve cidden önemli olan 15 CA 1271/1855 tarihli Esbab-ı Mucibe Mazbatasından¹⁸ öğrendiğimize göre, bu Cezaname lâyihasının mazbatası Safvet, İbrahim Edhem, Mehmed Fuat, Mehmet Rüştü, Mustafa Hıfzı, Mehmet Rıfat, Muhammed, Es-Seyyid Mehmet Emin Ali isimli sekiz kişilik bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Esbab-ı Mucibe Mazbatası günümüz hukukçularına da ışık tutacak değerdedir. Bu sebeple hem esbab-ı mucibeyi, hem de lâyihanın maddelerini orijinalinden naklen Türkçe harflerle yayınlayarak, günümüz hukukçularının istifadesine arzedeceğiz. Ancak mazbata ve lâyihanın metnini arzetmeden önce mazbatanın şu son cümlesine dikkat çekmek istiyoruz: “İşbu mütalaa ile yapılan Cezaname lâyihasının sebki (üslûp) ve hükmü (yani lafzı ve manası) efkar-ı acz ve sâr-ı âcizânelerimizin eseri olup noksanı ind-i abidânemizde müselleme ve meczum olduğundan ikmalî ârâ-yı hakâyık-intima-yı vükela-yı fihâm üzerine şerefsüdur buyurulacak emir ve ferman-ı hikmet-beyan-ı Hazret-i Hilafet-Penahiye mütevakkıf ve menûd ise de muhat-ı ilm-i âli buyuruldukda her halde emir ve ferman Hazret-i Men Lehül-emrindir”¹⁹ O halde 1858 tarihli Ceza Kanunnamesinin ecza-yı asliyesinden (temel kaynaklarından) olan ve sadece bazı bendleri ıslah ve tashih edilerek Kanunnameye aynen dercedilen bu lâyihanın, Fransız 1810 tarihli Ceza Kanunu ile en azından fazla bir alakası yoktur. İstifade edilmiş olabilir.

15 Cemaziyelûla 1271/1855 tarihli Men'-i İrtikâb Kanunnamesi lâyihası aynı tarihi taşıyan Esbab-ı Mucibe Mazbatası ile birlikte Meclis-i Âli-i Tanzimata sevk edilmiştir. Meclis-i Umumi de Gurre-i Cemaziyelâhire 1271 tarihinde, Komisyonun ifadesiyle bu cezaname lâyihasını ittifakla

¹⁸ BOA, Dosya No: 65/1-3.

¹⁹ BOA, Dosya No: 65/1-3, Men'-i İrtikâb Kanunnamesi Esbab-ı Mucibe Mazbatası Vrk. 5/B, son bend.

kabul etmiştir. Yalnız 52 üyenin içinde Es-Seyyid Ahmed Vefik, Abdullatif ve Hayrullah isimli üç üye şöyle bir muhalefet şerhi koymuşlardır: “Onbeşinci maddeden memûrinin iltizam almasına mesağ (cevaz) gösteren fıkra müstesna olmak üzere mevadd-ı sairenin cümlesi makbulümüzdür.”²⁰ Bunların bu isteği, esbab-ı mucibede de belirtildiği üzere, ancak yeni bir arazi kanunu ile yerine getirilebilecektir ki 1274/1858 tarihli Arazi Kanunname-i Hümayunu iltizam usulünü lağvetmiştir²¹. İrtişâ, yani rüşvet verip alma ve irtikâb, yani devlet malını çalma, zimmete geçirme suçları çok önemli olduğundan ve memleketin güvenliğini tehdit ettiğinden bir an evvel umumi hukuki düzenlemelerin tamamlanması beklenmeden rüşvet ve zimmet suçları ile ilgili bu Kanunname hazırlanmıştır²².

Meclis-i Umumide kabul edilen bu Cezaname lâyihası 52 kişinin altında imzası bulunan bir mazbata ile sadarete arz edilmiştir. Sadarete arz mazbatasının sureti aynen şöyledir:

“Meclis-i Âli-i Tanzimat’ın tesisi hakkında ma’delet-efza-yı sudur buyurulan Hatt-ı Hümayun-ı Şevket-makrûn-ı Cenab-ı Cihan-bânide emir ve ferman-ı Hümayun-i Hazreti-i Padişahi buyurulduğu vechile, irtikâb ve irtişâ madde-i mekrûhesinin men’i zımında Meclis-i Âli-i mezkûrede yapılmış olan Nizamname lâyihasıyla esbab-ı mucibesini şamil olan bir kıt’a mazbata, usulü üzere meclis-i umumi akdiyle kıraat olundukda; mazbata-i merkumede beyan olduğu vechile, bu madde esas ittihaz olunarak müteferriatı olan nizamata dahi bi’l-mütalaa meydana konulmak üzere bermukteza-yı irade-i seniyye-i Hazret-i Padişahi mevadd-ı saireye (diğer meselelere) tercihan ve takdimen tezekkür ve doğrusu pek muhikkane ve müdekkikane mütalaa ve tefekkür olunmuş olup, fakat her gûne (çeşit) fenalığın ve her nevi uygunsuzlukların en başlı sebebi ve menşe-i hakikisi irtikâb ve irtişâ keyfiyeti olduğu cümlelerin muterif ve malumu bulunduğu ve defi ve ilgasının lüzumunu herkes müşahede ve tasdik eylediği ve bunun için şimdiye kadar bir hayli kavanin-i şedide yapıldığı halde bir çaresi bulunamayarak efvâh-i yar ve ağyarda (dost ve düşmanın dillerinde) Türkistan’ın irtikâbı darb-ı mesel hükmüne girmiş ve milletimizin enzâr-ı ecânibde bir gûne kadri kalmamak emareleri görünmüş olduğu ve bu dahi erbab-ı irtikâbın herbiri birer suretle ve gûna-gûn tevilat ve mefasid imaliyle tedip ve mücazattan kurtulup, bu cihetle madde-i rezile-i irtişâ ve irtikâbın

²⁰ BOA, Dosya No: 65/1-3, Men’-i İrtikâb Kanunnamesi, son varak.

²¹ Arazi Kanunname-i Hümayunu için bkz. Akgündüz, age, 4. Kitap.

²² BOA, Dosya No: 65/1-3, Men’-i İrtikâb Kanunnamesi Esbab-ı Mucibe Mazbatası.

adet-i cariyeye yolunu tutması ve ol babda ittihaz olunan tedabir-i mania-i hükûmeti alenen istihza etmek ve men'ini tervic edip fiilen yine icradan geri durmamak usul olmuş olmasından neş'et ettiği umûr-i mücerrebeden olmasıyla, eğerçi mukteza-yı diyanet ve hamiyet ve sadakat olduğu üzere, işbu nizam dahi hakikaten infaz olunmayıp da firka-i habise-i mürtekinin zuumları yine te'yit olduğu takdirde artık devletçe ve milletçe derkâr olan mezarrât-ı mühlikeden başka haricen dahi ta'rizâtın ve belki hodangerde bir takım tasminat-ı muzırranın önü alınması bir vechile kabil olamayacağına binanen; İnşallahu Teâlâ saye-i tevfiyat-vâye-i Hazret-i mülûkânede ba'd-ezin tevil tarikine gidilmemek ve hiç bir gûne hatır ve gönüle bakılmayarak nizam-ı mezkûrun tenfiz-i ahkâm-ı mûndericesine bi'l-ittifak say ve gayret olunmak azimet-i halise ve şart-ı katiisiyle zikrolunan lâyihanın mevadd-ı mûndericesi ittifak-ı ârâ ile kabul olunmuş ve mazbata-i merkûmede beyan olunmuş olduğu vechile; şu fazihanın külliye ilgası, esbabının ref'iyle yani alet-i irtikâb ve rüşvet olan şeylerin kaldırılmasıyla hasıl olabileceğinden meclis-i mezkûrun bunlara dahi ikdam eylemesi tezekkür kılınmış ise de herhalde mütalaat-ı kasıra-i bendegânın mümeyyiz ve mükemmili olan emir ve irade-i keramet-mu'tade-i Cenab-ı Hilafet-Penahi her ne vechile şeref-sünuh ve sudur buyurulur ise hayır ve isabet onda olacağı muhât-ı ilm-i âli buyuruldukda emir ve ferman Hazret-i Men Lehü'l-emrindir.

Gurre-i Cemaziyelâhire 1271 (1855)

Elli iki üyenin imzası”²³.

Meclis-i Umuminin bu mazbatasını alan Sadaret Makamı, sözkonusu cezaname lâyihasını her iki mazbata ile birlikte 4 Cemaziyelâhire 1271/1855 tarihinde bir tezkere ile Padişaha arz etmiştir²⁴. Lâyihanın kanunlaştığını gösteren 5 Cemaziyelâhire 1271/1855 tarihli irade-i seniyyenin sureti ise şöyledir:

“Ma'ruz-i Çâkir-kemineleridir ki,

Hâme-pira-yı ihtiram olan işbu tezkere-i sâmiye-i âsifâneleriyle mezkûr mazbatalar ve lâyiha, manzûr-i maâlim-vüfûr-i Hazret-i Padişahi buyurulmuş ve lâyiha-i merkumenin ahkâm-ı mûndericesi münasip ve yolunda görüldüğünden iktiza-yı âlisi icra buyurularak zikrolunan mazbatalar ile beraber savb-ı sami-i sadaretpenahilerine iade ve teysir

²³ BOA, Dosya No: 65/1-3, Men'î İrtikâb Kanunnamesi Meclis Mazbatası.

²⁴ BOA, Dosya No: 65/1-3, Sadaret Tezkeresi.

kılınmış olmasıyla icra-yı icabı müteallık ve şeref-sudur buyurulan emir ve irade-i seniyye-i Cenab-ı Cihanbâni mukteza-yı münifinden bulunmuş olduğu muhat-ı ilm-i âli-i âsifileri buyuruldukda olbabda emir ve ferman Hazret-i Men Lehü'l-emrindir.

5 Cemaziyelâhire 1271”²⁵.

İşte 1858/1274 tarihli Ceza Kanunnamesinin önemli kaynaklarından olan Men’-i İrtikâb Kanunnamesinin mahiyeti ve yürürlüğe giriş şekli budur. Görüldüğü gibi lâyiha eski ceza kâidelerini bazı yönlerden değiştirerek esas almış ve ciddi bir gayretin sonucu olarak ortaya çıkarılmıştır. Komisyon, mazbata ve lâyihanın kendi âciz fikirlerinin neticesi ve eseri olduğunu da eklemekten geri kalmamıştır. Kısaca Ceza Kanunnamesinin bu parçası hatalı bir tercüme değildir ve sadece rüşvet-zimmet suçları ile ilgili tazir cezalarını ihtiva eden, ancak sistematik ve muhteva açısından modern kanunlar taklid edilerek hazırlanmış ulümlerin takdir yetkisine dayanan bir hukuki düzenlemedir. Ancak Kanunname hazırlanırken, günün modası haline gelen, Avrupalı kanunlara müracaat edildiği de bir gerçektir. Kanunnamenin esbab-ı mucibe mazbatasını ve maddelerini Ek-1’de sunacağız.

B—Eski Ceza Kanunları:

Bunlardan kasdımız 1256/1840 ve 1267/1851 tarihli ve Abdülmecit devrinde çıkarılan ceza kanunnameleridir. Men’-i İrtikâb Kanunnamesinin Esbab-ı Mucibe Mazbatası ve 1274/1840 ve 1267/1851 tarihli Kanunun mazbatasını²⁶ son ceza kanununun hazırlanmasında bunlardan da yararlanıldığını göstermektedir. Zaten fasıllar arasındaki benzerlik de bunu göstermektedir. Bunlar son Ceza Kanununa kaynaklık ettiğine göre kısaca bunların mahiyetine de göz atmak gerekmektedir:

a) 1256/1840 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu

Bu Kanun hakkında geniş bilgi vermeyeceğiz. Sadece mahiyetini gösterecek şekilde bazı yönlerini tetkik edeceğiz²⁷. Evvela dikkatimizi çeken sadaretin hazırladığı mazbatadır. Mazbatada aynen şöyle denmektedir: “Emniyet-i can ü mal ve muhafaza-i ırz ve namus maddeleri ehemmi mehâmm-ı mülkiyeden olmasıyla, bu maddeler ve bazı müteferriat-ı

²⁵ BOA, Dosya No: 65/1-3, Sadaret Tezkeresi.

²⁶ Bkz. BOA, Dosya Usulü No: 65/1-3, sözügeçen mazbatalar.

²⁷ Geniş bilgi için bkz. Akgündüz, age, 6. Kitap, Karaman, age, I/164, Artuk, age, 69-70.

lazimesi bazı vükela kavilleriyle bir müddettenberi müzakere kılınmakta olduğundan cem'-i ukul ve tertib-i bend ve füsul ile bu babda kaleme alınan Ceza Kanunnamesi işbu pazar günü akd olunan Meclis-i Umumide kiraat ve mütalaa olundukta, havi olduğu bilcümle medlul ve ifadesi şer' ve akla muvafık ve niyât-ı hasene-i şâhâneleri netâyic-i hayriyesinden olan usul-i adalete mutabık olduğundan..."²⁸

Mazbatadaki bu ifadeler Kanunnamenin tamamen İslam hukukuna muvafık olduğunu göstermektedir. Gerçekten tetkik edildiğinde görülecektir ki, Kanunnamede her ne kadar had cezalarından bahsedilmemişse de, kısas ve diyet sözkonusu edilmiş ve tazir cezaları sınırı aşılmamıştır. Daha önceki Kanunnamelerin gelişmiş şeklidir. "Bir vezir bir çobanın canına kıysa ol vezirin hakkında dahi kısası-ı şer'i icra oluna" denmektedir. Son cümlelerin "ve bundan böyle dahi yine meclisce bi'l-mütalaa bazı mevadd-ı mukteziye (gerekli maddeler) ilavesi câiz ola" diye bitmesi kanaatimizi teyit etmektedir²⁹. Zira tazir cezaları değişken cezalardır.

b) 1267/1851 tarihli Kanun-ı Cedid

Bu kanun, bir önceki kanunun son cümlesine dayanılarak çıkarılmış ve bir önceki kanunun daha mükemmel şeklidir. Kanun henüz başında "Şer'i Şerifin can mal emniyeti ve ırz-namus muhafazası hakkındaki emirleri (yani had ve kısas cezaları) esas-ı adimü'l-indirastır. Yani zamanın değişmesi ile değişmeyen ve sarsılmayan esaslardır." diyerek³⁰ mahiyetini ortaya koymuştur. Maddeler arasında ise had cezalarının malum olduğu, kadırlarca hükmedile geldiği için kanunda yer almadığı ve daha çok siyaset ve tazir cezalarına yer verildiğinden yer yer bahsedilmektedir³¹. Yani bu da tazir cezalarını ve suçlarını düzenleyen bir kanunnamedir.

C — Şeyhüislamlığın Teklif Ettiği İlaveler

1858 tarihli Ceza Kanunnamesinin mazbatasında, kanun tasarı halindeyken bastırılan nüshalardan bir nüsha da "Li-ecli't-tetkik (tetkik için) icabeden zevât-i fiham hazerâtına birer nüshası gönderildiği sırada taraf-ı meşihatpenahiye dahi gönderilmiş idi. Taraf-ı Hazret-i müşarünileyhden derci tensip buyurulan bir kaç mesele-i mühimme dahi

²⁸ Karakoç, Serkiz, Külliyyat-ı Kavanin, Dosya 5, Metin No: 993 s. 1.

²⁹ Akgündüz, age, 6. Kitap.

³⁰ Karakoç, Kül, Kav, Dosya: 7, Metin No: 997, Akgündüz, age, 6. Kitap.

³¹ Kanun-ı Cedid, Md. 1/15, 2/5, 3/13, Krş, Karaman, age, 1/165-166.

müteallık olduğu maddelere ilave ve zam”³² olunmuştur. O halde “Şer’-i Şerife” aykırı hükümler taşımaması için Fetvahane ve Şeyhülislamlığın da tetkikinden geçmiştir. Ancak biz araştırmalarımızda Şeyhülislamlığın dercini münasip gördüğü mühim meseleleri tesbit edemedik. Fakat tetkik için gönderilmesi dahi bizim için çok önemlidir.

D—Diğer Kaynaklar ve Kanunun Maddeleri

Her ne kadar Mazbatada ve diğer arşiv malzemelerinde açıkça zikredilmese bile, 1274/1858 tarihli Ceza Kanununun Avrupa Kanunlarından, özellikle 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunundan da yararlandığı şüphesizdir. Ancak bu yararlanma kanaatimizce, hatalı bir tercüme ve nakil yoluyla değil, sistem, tertip ve tahkik yoluyla iktibas şeklindedir. Bir yazarın da haklı olarak belirttiği gibi Tanzimat devri kozmopolittir. Kanunun vasfını da bu atmosfer içinde bulmak gerekir³³. Avrupai kanunlar mı yoksa yerli kanunlar mı münakaşasının zirvede yapıldığı ve yerli kanunlar yapılışın fikrinin mimarı olan Ahmet Cevdet Paşa’nın Komisyon başkanlığını yaptığı bir zeminde, şer’i hükümlere açıkça aykırı bir ceza kanununun hazırlanması düşünülemez.

Ancak 1858 Ceza Kanunnamesi hazırlanırken Avrupai kanunlara müracaat edildiği ve hatta tazir cezaları alanındaki düzenlemenin had cezalarının yerine geçebilecek kadar geniş tutulduğunu bizzat Ahmet Cevdet Paşa da itiraf etmektedir. Avrupai kanunların etkisini ve kendisinin görevini anlatan şu ifadeler enteresandır: “H. 1273 senesi Rebiülevvelinin altısında Reşid Paşa gine Sadrazam oldu ve Rebiülâhirin onbirinde fakire Mekke-i Mükerrreme payesi ve Recebinin 21’inde Meclis-i Âli-i Tanzimat a’zalığı tevcih buyuruldu. Ondan sonra artık kavanin ve nizamât lâyhalarını kaleme almakla meşgul oldum. Olvakit meclisçe elde Ceza Kanunnamesi müsveddesi olup takım takım anı tashih ile fasıl fasıl havass-ı vükela huzurunda kıraatle kabul olundukça tebyize verirdim. Bu suretle Ceza Kanunname-i Hümayunu hitam bularak arz ve istizan ile irade-i seniyyesi bi’l-istihsal tab’ ve temsil ettirilmiştir.”^{33a} “Gariptir ki Avrupa Kavanini hükmünce bir şahıs bir kimsenin idamına kasdedip de bazı esbab-ı mania haylûletiyile (araya bazı engellerin girmesiyle) file çıkmazsa kürek cezasıyla mahkum olur. Ancak hükümdar hakkında suikasd edenler idam olunmak lazim gelir. Ceza Kanunname-i Hümayununun lâyhısı da bu yolda

³² 1274 tarihli Ceza Kanunu, Mazbatası, BOA, Dosya No: 65/1-3.

³³ Karaman, I/166-167.

^{33a} Ebül-Ula, age, 45.

yapılmıştı. Ve fakir bu işin memur-ı mahsusu olup madde madde bu lâyihayı havass-ı vükela komisyonunda kıraatle verilen karar üzerine tashih ederdim. Bu bahsi okuduğumda Meclis-i Tanzimat a'zasından merhum Şevket Paşa “Padişah hakkında suikast kimsenin hatırına gelmemelidir. Bunu kanuna yazıp ilan etmek münasip olmaz.” demekle kanunda hükümdara mahsus olan madde tayettirilmişti. Olvakit bu komisyonda Ali ve Fuat Paşalarla Rüşdü Paşa dahi vardı ^{33b}. Bu kere Kuleli vak'asında (Hüseyn Dâim Paşa, Şeyh Ahmet Efendi'nin teşkil ettikleri fesat cemiyeti hadisesi) ol maddelere hacet messetti. Fedailerin Zat-ı Şahaneye suikastları tebeyyün eylemiş ise de mezkûr maddeler Kanunname-i Hümayun'da tayedilmiş (alınmamış) olduğundan Padişah hakkında olan suikastlarına idam hükmü terettüp ettirilemeyip sair efrad-ı nas hakkında olan suikast edenler gibi kürek veya kal'abendlik cezalarıyla mücazat olunmalarına mecburiyet görüldü. Ali ve Fuat Paşalar fakiri celp ile bunların idamına medar olacak madde sual ettiklerinde Şevket Paşa hikâyesini kendilerine ihtar ettim. Onun sözü ile Kanunnameyi nâkis bıraktıklarına teessüf ettiler.” ^{33c}. Bu ifadelerden ve anlatılan hâdiseden, Kanunnamenin Avrupa kanunlarına da müracaat edilerek derlendiği anlaşılmaktadır.

Kanunun birinci maddesi de Kanunname hakkındaki görüşümüzü desteklemektedir. “Doğrudan doğruya hükümet aleyhine vuku bulan cerâyimin (suçların) icra-yı mücazatu (cezalandırılması) devlete ait olduğu gibi, bir şahıs aleyhinde vuku bulan cerâyimin asayiş-i umumiye ihlal eylemesi ciheti dahi kezâlik devlete ait olduğundan tayin ve icrası şer'an emr-i ülü'l-emre ait olan tazirin tayin-i derecâtını dahi işbu Kanunname mütekeffil ve mutazammın olup ancak her halde şer'an muayyen olan hukuk-ı şahsiyeye hâlel gelmeyecektir ³⁴.” Kanunun bu maddesi dikkatle incelendiğinde, bu hukuki düzenlemenin yüzde doksan tazir suç ve cezaları ile ilgili olduğu görülecektir. Zaten “doğrudan doğruya hükümet aleyhine vukubulan suçlar” ifadesi ile siyasi ve idari suçlar kastedildiği gibi, şahıslara karşı işlenen suçlar, asayiş-i umumiye ihlal ettiği takdirde, İslam hukukunun ulü'l-emre (zamanın yasama organına) ait olan kısım, tazir diye tasrih de edilerek mesele iyice vuzuha kavuşturulmuştur. Ancak tazir ceza ve suçlarının tesbitinde Avrupa kanunlarına müracaat olunmuştur.

^{33b} Bkz. BOA, Dosya Usulü No. 65/1-3, Mazbatalar.

^{33c} Ebül-Ula, age, s. 45-46.

³⁴ Madde, 1 (Düs, I.I C.I. s. 537).

Allah ve Resûlünden başka hiç kimsenin müdahale edemediği iki çeşit suç ve cezalardan birincisi olan kısas ve diyet cezaları hususunda kanunun söz sahibi olmadığı ve bu konudaki hükümlerin fıkıh kitaplarından alınacağı, Kanunun birinci maddesindeki “ancak herhalde şer’ân muayyen olan hukuk-ı şahsiyeye hâlel gelmeyecektir” ifadesi ile belirtilmek istenmiştir. Kanunun diğer maddelerinde de bu ana prensip değişik şekillerde tekrar edilmektedir. Mesela “hükm-i kanuni hukuk-ı şahsiyeyi iskat edemeyeceğinden maktûlün veresei var ise onların iddiaları üzerine hukuk-ı şahsiye davası muhakeme-i şer’iyeye havale olunur.” diyen 171. madde, kısas ve diyetten bahseden 172, 177 ve 180. maddeler ve “fakat emr-i kısasta hükm-i şer’ ne ise icra olunur.” diyen 181. madde bu meyanda zikrolunabilir³⁵.

Had cezalarına gelince, kanun bu konuda sâkittir, yani suskundur. Ne yapılacağına dair bir sarahat yoktur. “Hukuk-ı şahsiye” kelimesi had cezalarını tazammun etmemektedir kanaatindeyiz. Ayrıca bu ceza kanunnamesinin yayınlanmasından sonra uzun zaman Temyiz Mahkemesi reisliği yapmış ve Mecelle Cemiyeti azalığında bulunmuş olan Karinâbâdizâde Ömer Hilmi Efendi’nin “Ukubat” ile ilgili yarı resmi “Mi’yâr-ı Adalet” isimli ve 247 maddelik eserinin de, sırf kısas ve diyet cezalarına tahsis edilmesi dikkat çekici bir durumdur³⁶. Yani bu eserde de had cezalarına yer verilmemiştir. Yaptığımız araştırmalar sonucu Temyiz Mahkemesi Kararları arasında da, kısas ve diyet ahkâmına çokça ratladıysak da, had cezaları ile ilgili hiç bir karara rastlayamadık.

Hülasa 1858 tarihli Ceza Kanunnamesi temelde tazir cezalarını düzenlemiş, kısas ve cinâyet davalarına, şer’î ahkâmın düzenlediği kısma karışmamış, had cezaları hususunda ise susmayı tercih etmiştir. Had cezalarının konusuna giren hırsızlık, zina, kazf (iffete iftira), yol kesme ve içki içme suçlarına ait taziri cezalar tertip etmişse de, “Şer’î Şerifin” aradığı şartlar tekemmül edince had cezalarının uygulanıp uygulanmayacağına işaret dahi etmemiştir. Konu Fetvahanenin kayıtlarından incelenerek araştırılmalı ve yine de peşin hüküm verilmemelidir.

III—KANUNUN TATBİKATTAKİ DURUMU

Bu konu daha önceki başlıkta da işaret ettiğimiz gibi, hem kanunun yürürlükte olduğu dönemdeki Osmanlı hukukçularının, hem de günümüz

³⁵ Ceza Kanunname-i Hümayunu, Düs. I.I. C.I, s. 536 vd. Akgündüz, age, 6. Kitap.

³⁶ Ömer Hilmi, Mi’yâr-ı Adalet, Dersaadet 1301, Akgündüz, age, 6 Kitap.

hukukçularının merakını mucib olmuştur. “Hükm-i kanuni hukuk-ı şahsiyeyi iskat edemeyecektir”³⁷, “Ancak herhalde şer’an muayyen olan hukuk-ı şahsiyeye halel gelmeyecektir”³⁸ ifadelerinden ne anlaşılacaktır? Kanun nasıl tatbik edilecek, hangi mahkeme nasıl karar verecektir? İşte bu soruların cevabını arşiv belgelerine ve Osmanlı Temyiz Mahkemesi Kararlarına dayanarak cevaplandırmaya çalışacağız.

1839 Tanzimat Fermanı’nın okunmasından önceki devrede mahkemeler tek tipdi ve Şer’iye Mahkemeleri adı ile anılıyordu. Tek hâkimli ve tek dereceli idiler. “Kazaskerlik” bir çeşit askeri mahkeme görevini, “Divan-ı Hümayun” da bir yüksek mahkeme görevini yürütüyordu. Tanzimat Fermanı’nın okunmasından sonra ise, Şer’iye Mahkemelerinin yanısıra, Nizamiye Mahkemelerinin kurulması fikri gündeme geldi. Bu çeşit mahkemelerin kurulmasının “Şer’-i Şerife” aykırı olmayacağını ve bu mahkemelerin şeriat gereği olduğunu müdafaa eden Ahmet Cevdet Paşa’nın fikri devlet ricali indinde kabul görünce³⁹ 1864/1284’de Nizamiye Mahkemeleri kuruldu⁴⁰. 1284 tarihli Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Nizamname-i Esasisi’ne göre, Şer’i mahkemelerde rü’yet olunan hukuk-ı şer’iye, gayr-i müslim cemaatlere ait hususi davalar ve ticari davaların dışındaki hukuk ve ceza davaları Nizamiye Mahkemelerinde görülecekti⁴¹. 1869/1286’da çıkarılan Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Nizamname-i Dahilisi de aynı hükmü tekrarlıyordu⁴². 5 Haziran 1879/Silh-i Şevval 1288 tarihinde “Mehakim-i Nizamiye Teşkilatı Kanun-ı Muvakkatı” yürürlüğe girdi ve Nizamiye Mahkemelerinin kuruluşunu daha sistemli bir şekilde düzenledi.

Buraya kadar yaptığımız izahları şöylece özetleyebiliriz: 1858 Ceza Kanunnamesinin yürürlüğe girmesinden beş altı sene sonra Nizamiye Mahkemeleri kurulmuştur. Tazir cezalarını düzenleyen kanunun hükümleri Nizamiye Mahkemelerince uygulanacaktı⁴³. Özellikle kısas ve diyet gibi konuların halline ise Şer’iye Mahkemeleri yetkiliydi⁴⁴. Yeni kanun nizami ve şer’i ikililiğini ortaya çıkarıyordu. Bir davada, hukuk-ı şahsiye denilen

³⁷ Madde, 171.

³⁸ Madde, 1.

³⁹ Ebül-Üla, age, s. 229. vd. Yenisey, Feridun, Ceza Muhakemesi Hukukunda İSTİNAF ve Tekrar Kabûlü Sorunu, İstanbul 1979, s. 35 vd.

⁴⁰ Düs. I.T.I. C. s. 325 vd.

⁴¹ Mad. 2, (Düs. I.T.C.I, s. 325).

⁴² Düs. I.T.C.I, s. 328-342.

⁴³ Mahakim-i Nizamiye Hak. Niz. Md: 4 (Düs. I.T.C.I. s. 353).

⁴⁴ Mahakim-i Şer’iye Nizamnamesi, Md, 31-32 (Düs. I.T.C.I. s. 307-308).

kıyas, diyet gibi tamamen maktûlün mirasçılarına ait şahsi haklar ile asayiş-i umumiyeyi ihlal eden ve dolayısıyla Nizamiye Mahkemelerini ilgilendiren haller de bulunabilirdi. Tatbikatta, durum karışıklığa vesile olmuştu. Örneğin, bazı mahkemeler mirasçıların şahsi hak davalarını halleden ve Şer'îye Mahkemelerinden sâdır olan Şer'îye ilamları ile yetinmişler, ayrıca sanık hakkında Nizamiye Mahkemelerinde dava açmadan, tahkikat yapmadan davayı sonuçlandırmışlardır. İşte bu tatbikattaki karışıklığa son vermek amacıyla 13 Recep 1277'de sâdır olan irade-i seniyye, o günün tatbikatçıları kadar bugünün hukukçularını da ilgilendirmektedir. Kanunun tatbikatını en ince noktalarına kadar açıklayan bu irade-i seniyyeyi, kısmen sadeleştirerek aynen verecek, sonra da mahkeme kararlarından örnekler sunacağız.

A — Ceza Kanunnamesinin Tatbikatı İle İlgili Önemli Bir İrade-i Seniyye

1858 tarihli Ceza Kanunnamesi tatbikatı ile ilgili çok az bilgimiz mevcuttur. Özellikle Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki araştırmalarımızda bu konu hep zihnimizde canlı olarak kalmıştı. Konu ile ilgili resmi bir kaynak bulmak gerekiyordu. Aksi takdirde, bütün mahkeme kararlarını tarayarak sonuca varmak zor olacaktı. Hamd olsun, istediğimiz resmi belgeyi arşivde değil de arşivden çıkarılma ve derlenme büyük bir eser olan Serkiz Karakoç'un "Külliyat-ı Kavanin" adlı eserinde bulduk. Bu irade-i seniyyeyi aynen almak daha yararlı olur kanaatindeyiz.

"Mevadd-ı cezaiyede tahkikat ve muhakematın ve hukuk-ı şahsiyeden dolayı mürafaat-ı Şer'îyenin Şurût-ı icrasıyla ahkâm-ı sâdirenin keyfiyet-i infâzı hakkında irade-i seniyyeyi mübelliğ Tezkeri-i Samiye" ismini taşıyan 13 Recep 1277 tarihli bu tezkere aynen şöyledir:

"Şahıslara karşı işlenen cinayetlere terettüp eden cezai hükümlerinin iki ciheti olduğunu izaha gerek yoktur: Birincisi, hapis, pranga, kürek ve idam cezaları gibi kanunun belirlediği cezalardır. İkincisi ise, kıyas, diyet ve erş (kısmi diyet) gibi şahsa ait olan şer'î cezalardır. Birincisi suçlunun ceza kanunnamesinin ve diğer nizam ve kaidelerin hükümlerine göre sorgulanması ve yargılanması neticesinde, ikincisi ise davacının iddiası üzerine şer'an mürafaa icra edilerek verilecek şer'î hüküm neticesinde uygulanacaktır.

Ayrı ayrı mahkemelerden verilen şu iki hükmün yol ve ciheti başka başka olmasıyla, herhangi bir töhmet ve cinayetten dolayı mahkemeye celbolunan şahsın, ilk etapta sorgulanması yapılarak irtikâb ettiği fiilin sübût

ve tahakkukuna yarayacak her türlü deliller ve senetler meydana konulur. Leh ve aleyhine şahit var ise onlar dahi usulüne uygun olarak yemin ettirildikten sonra dinlenilir. Bu şekilde kanunen gerekli olan soruşturma ve araştırmalar yapılarak kayda ve zapta geçirilir. Sanık şahsın kanunen suçlu olduğu tahakkuk eylediği takdirde cezasına hükmolunmak lazım gelir.

Ancak katil davalarında, maktûlün mirasçıları olup da, kısas, diyet ve diğer benzeri şahsi haklar iddiasında bulunurlar ise, onların iddiası üzerine hukuk-ı şahsiye davasının şer'i mürafaaya havalesiyle, şer'i mahkemeden verilecek şer'i ilam gereğince hareket edilmesi ve şu iki çeşit yargılamanın yekdiğerine karıştırılmaması mühim ve lazımdır.

Bu konuda şimdîye kadar defalarca bütün ilgililere gerekli talimat yazılmış iken, yine çoğu yerlerde bu usule riayet olunmayarak ve özellikle katil davalarında kanuni soruşturma yapılmayarak, sadece kâtil ile maktûlün mirasçılarının yapılan şer'i yargılanmalarını tazammun eden ilam üzerine bir mazbata yazılıp gönderilmekte ve bu ise mevcut usul ve kâidelere aykırı olduğu cihetle bu tip evrakların çoğu yine mahallerine iade ile türlü zorluklar görülmektedir.

Meclis-i Âli-i Tanzimatta Usul Hukuku ile ilgili bir kanun vaz'ı gündemde ise de, onun ikmal ve ilanına kadar davaların hukuka uygun halledilmesi ve tarafların karışıklıktan kurtarılması için şimdilik zikredilen hususların bir kere daha tamamen ihtar ve iş'arı gerekli görülmüştür. Şöyle ki taşralarda vuku bulacak her çeşit ceza davalarında suçluların ve özellikle katil fiiliyle müttehem olan şahısların, birinci planda, açıklandığı şekilde sorgulaması yapılacak, zapta geçirilecek, zabıt sanıklara ve yemin ettirildikten sonra şahitlere mühür veya imza ettirilecek. Meselenin doğru olup olmadığı kesinleştikten sonra, eğer doğru ise hukuk-ı şahsiye için dava açılırsa, şer'i mürafaası yapılarak şer'i ilam yazılacaktır. İlamın hükmü mahalli mahkemenin yetkisi dahilinde ise kanunun hükmü mahallinde icra edilecek ve Dersaadet'e haber verilmekle yetinilecektir. Pranga, kürek, kal'abendlik ve idam cezaları gibi hükümleri icrada Dersaadet'ten izin istenecek, suçluların ve şahitlerinin takrirlerini havi mühürlü ve imzalı sorgulama evraklarıyla tahkikat ve yargılama şeklini tazammun eden mazbataları, hukuk-ı şahsiye davasına ve hükmüne dair şer'i mahkemece verilecek ilamlar ile beraber Dersaadet'e gönderilecektir. Hukuk-ı şahsiye ve kanuni ceza hükümlerini netice veren muhakeme ve mürafaalar asla birbirine karıştırılmayıp ayrı ayrı ve etraflıca yazılacaktır.

Kisas meselesi herşeyden ziyade ve ciddi dikkat ve itina gösterilecek meselelerden olması sebebiyle bu konuda ikame edilecek şahitlerin gizli ve

açık soruşturmalarında (tezkiyelerinde), her türlü tahkikat ve tetkikat icrasına itina olunacaktır.

Velhasıl bu şeylerin usul ve kaidesi dahilinde icrası bir vecibedir. bunlara fevkalade dikkat edilmek için, bu kere sadır olan emir ve ferman-ı Padişahi üzere keyfiyet bütün vali, mutasarrıf ve kaymakamlara tavsiye ve iş'ar kılına.....

13 Recep 1277"⁴⁵.

1858 tarihli Ceza Kanunu ile beraber şahsa karşı işlenen katil ve müessir fiiller konusunda, tamamen şer'i hükümlerin tatbiki devam etmiştir. Hatta tatbikat gerektirdiği için Hanefi Mezhebi hukukçuları arasında ihtilafı olan meselelerde, bazı görüşlerin irade-i seniyye ile tercih edildiğini müşahade ediyoruz. Misal olarak 3 Ramazan 1293 İrade-i Seniyyeyi zikredebiliriz⁴⁶.

Kıyas meselesinde ise gerekli itina gösterilmiştir. Yerleşik tatbikat olarak kıyas davalarını şöylece özetleyebiliriz: Kasden adam öldüren bir kâtilin kıyasına hâkim-i şer'i tarafından karar verildikten sonra usulüne uygun olarak ilam tanzim edilerek Bab-ı Âliye takdim olunur. Oradan dahi ilam tetkik edilmek üzere Fetvahaneye gönderilerek orada ilam tetkik edilir ve gereği ilamın arkasına yazılıp mühürlendikten sonra Bab-ı Âliye iade olunur. İlamın usule uygun olduğu Fetvahaneden tasdik edilip kıyasın icrası gösterilmiş ise keyfiyet padişaha arz ve kıyasın icrası babında irade-i seniyye alınır ve gereğince Divan-ı Hümayun kaleminden bir ferman yazılır ve kâtilin kıyası icra olunur⁴⁷. Şimdi de tatbikattan iki örnek vererek konuyu bitirelim.

B—Temyiz Mahkemesi Kararlarından İki Misal

Yukarıdaki irade-i seniyyeden öğrendiğimize göre, mahalli mahkemelerde verilen pranga, kürek, kal'abendlik, idam ve kıyas cezaları ayrıca İstanbul'daki Temyiz mahkemesinin muhakemat-ı cezaiye dairesinde tetkik edilerek bir mazbata hazırlanıyordu. Şimdi biz bu mazbatalardan sadece ikisinin özetini misal olarak takdim edeceğiz:

Birincisi, 2 Safer 1292 tarih ve 270 sayılı muhakeme-i cezaiye dairesinden takdim olunan mazbata suretidir:

⁴⁵ Karakoç, Külliyyat-ı Kavanin, Dosya No: 10, Metin No: 3584.

⁴⁶ Ömer Hilmi, age, s. 53.

⁴⁷ Ömer Hilmi, age, s. 77, ayrıca Krş. Artuk, age, s. 72 (Nord, Erich, Das türkische Strafgesetzbuch vom 28. Zilhidce 1274 (9 August 1858), Berlin s. 53 Dn. 3 den naklen).

“Mastar kazasına tabi Çurtac köyü sakinlerinden Ezlomislek Loka'nın öldürülmesinden dolayı yapılan tetkikat-ı nizamiye ve mürafaa-i şer'iyeye⁴⁸ yi tazammun eden Bosna vilayetinin Divan-ı Ahkâm-ı Adliyyeye havale buyurulan 24 Şa'ban 1291 tarih ve 193 nolu tahriratiyle Divan-ı Temyiz-i Vilayetten eklenmiş Meclis-i Temyiz-i Liva mazbatası, ilam-ı şer'i ve soruşturma evrakları muhakemat-ı cezaiye dairesinde mütalaa olundu..... evrak-ı nizamiyenin tetkiki sonucu kâtil Mato'nun inkârına rağmen münakaşa esnasında taammüd bulunmaksızın maktûl Loka'yı öfkeyle öldürdüğü ve 174. Md. gereği Mato'nun 15 sene kürek cezasıyla cezalandırıldığı anlaşılmıştır.

Şer'i ilamda ise Mato'nun amd (kasıt) iddiasını inkâr etmesine karşı, Loka'nın vasisi Marko ve Matine amd (kasıt) davasını isbat edemeyince talepleri üzerine davalıya yemin tevcih edilmiş ve sanık Mato'nun hataen katli ikrar etmesi üzerine de lazımgelen diyet, diyet-i recül (erkek diyeti) olan 10.000 dirhem-i şer'i ile Mato'dan talep olunması ancak Akon isimli mirasçı sanığı kendi alacağından dolayı ibra edince diğer mirasçıların paylarının üç taksit ile adı geçen vasiye kâtilin ödemesi gerektiği canib-i Fetvahaneden şer'i ilamın arkasına yazılmıştır.

Yapılan tetkikat-ı nizamiyenin yerindelğine ve gereğinin yapılması için Tuna vilayetine emir ve iş'ar buyurulmasına karar verildi⁴⁹.”

İkincisi ise: “Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Muhakemat-ı Cezaiye Dairesi'nden tanzim ve takdim olunan mazbata üzerine, daha önceki emr-i samiye cevaben Adana vilayetinin Divan-ı Ahkâm-ı Adliyye'ye havale buyurduğu 17 Zilkade 1290 tarih ve 103 sayılı, 26 Cemaziyelâhir 1291 tarih ve 33 sayılı iki parça tahrirat, Divan-ı Temyiz-i Vilayet ve Meclis-i Temyiz-i Liva mazbatası, eski evrakla birleştirilerek Muhakemat-ı Cezaiye dairesinde mütalaa olundu.

Eski evrakdan anlaşıldığına göre, Hasan'ın dahre ile Ahmed'in başına vurduğu ve aldığı yaradan beyni fırlayarak yarım saat sonra öldüğü, Mamo ve Hüseyin'in Ahmed'e vurduğu darbelerin fazla müessir olmadığı ve olaya sebep de 1286 senesinde şeker kamışı bahçesinde üç sanığın hırsızlık ederken Ahmed'in engellemek istediği olduğu maktûlün vereseleri tarafından iddia edilmiş ve keşif sonucu Ahmed'in beyninin dağıldığı ve omuzu ile göğsünde dahi darb eserleri görüldüğü ilam ve rapordan anlaşılmıştır. Soruşturma

⁴⁸ Bu iki tabirden tetkikat-ı nizamiye kanuni soruşturmayı, mürafaayı şer'iyeye ise şer'i yargılamayı ifade etmektedir.

⁴⁹ Ceride-i Mahakim, No: 87, s. 1262-1264.

esnasında Hüseyin kendi müdahalesini inkâr etmiş, Mamo dahrelerle vurulduğunu ancak kendisinin değnekle vurduğunu ileri sürmüş, Hasan da beş on kişi kendilerini dövünce değnekle Ahmed'e vurduklarını söylemiştir..... isimli şahitler ise hadisenin iddia edildiği şekilde vukuunu müşahede ettiklerini yeminle sözlü olarak haber vermelerine nazaran, katil fiilinin münakaşa üzerine Hasan'dan sudur ettiği, Mamo ve Hüseyin'in dahi katil fiiline yardım ettikleri NİZAMEN ve katl-i mezkurun kıyası gerektirdiği ŞER'AN sâbit olarak; Hasan'ın kıyas edilmesine şer'i hüküm lâhik olduğundan gereğinin icrasına, Hüseyin ve Mamo'nun dahi 175. madde-i kanuniyeye uygun olarak onar sene müddetle küreğe konulmalarına karar verilmiştir.

Yeni evraklar arasında bulunan Meclis-i Temyiz-i Liva mazbatalarında tekrarlatırılan mürafa-i şer'iyede, şahitlerin şهادetlerine itiraz olunmuş ve Hasan'ın da NİZAMEN cezasının tayin olunması ve 174. madde gereğince 15 sene müddetle küreğe konulması kararlaştırılmış ve Divan-ı Temyiz mazbatasında dahi hükmün ıslahı istenmişse de, eski hükümde ısrar edildiğinden Divan'ca tasdik olunamadığı anlaşılmıştır.

Zikredilen tafsilattan Hasan'ın Mamo ve Hüseyin'in yardımcılarıyla katil fiilini ika etmiş olduğu ve hasiphanede vefat ettiğinden tayin-i cezaya da gerek kalmadığı, Mamo, firarda olduğundan ele geçirilince önceki cezanın icrası lazım geldiğine karar verilmiştir. Emir ve ferman⁵⁰ Her iki karardan da ikili tatbikatın nasıl yapıldığı anlaşılmış oldu. Şer'i hükümler kısmı, yani diyet, kıyas, diyetin üç taksitte ödenmesi, onbin dirhem-i şer'i miktarında olması, maktülün velilerinin ibra edebilmeleri v.s. tamamen Hanefi Mezhebinin hükümlerine uygundur.

IV — SONUÇ

Bizzat asli kaynaklara inerek yaptığımız araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır ki Osmanlı Devlet-i Âliyesi, başlangıçtan 1274/1858 tarihine kadar her hususta İslam Ceza Hukukunun hükümlerini yani Ukubat ahkâmını uygulamıştır. Şer'i siciller yani mahkeme kararları, hukukun tatbikatını gösteren fetva kitapları, Şeyhülislamın yazdığı hukuki eserler, irade-i seniyye ve fermanlar bunu göstermektedir. Değerli ilim adamlarının kaleminden çıkıp da zamanın padişahının tasdikinden geçen yani irade-i seniyyeye iktiran eden ve Kanunname adıyla anılan hukuki düzenlemeler ise, ya eski perakende fetva ve iradelerin derlenmesinden ibaret veya

⁵⁰ Ceride-i Mahakim, No: 96, s. 1339-1330.

padişahın emriyle yetkili İslam hukukçuları tarafından yazılan mecmualardır. Ceza hukuku alanındakiler ise devletin, “Şer’-i Şerifin” kendilerine tanıdığı yetkiyi kullanarak tazir cezaları ve suçlarını tanzim ettiği hukuki kâideler derlemesidir. Fatih, Kanuni ve III. Ahmet Kanunnameleri misal olarak zikredilebilir.

Kanaatimizce Ceza Hukuku alanında en önemli değişiklik, 1274/1858 tarihli Ceza Kanunnamesi ile olmuştur. Bu zamana kadarki bütün hukuki düzenlemeler, sadece tazir suç ve cezalarını düzenlediklerini, İslam Ceza Hukukunun en önemli bölümü olan kısas ve diyet cezaları ile had cezalarına ait ahkâmın fıkıh ahkâmı olduğunu ihsas ve hatta tasrih ettikleri halde, 1858 tarihli Kanunname bunlardan farklı gitmiştir. Bu Kanunname de gerçi diğerleri gibi, sadece “tazirin derecâtını” tayin için vaz’ olunmuş ise de, kısas ve diyet cezaları yani şahsa karşı işlenen suç ve cinayetlerin ahkâmını açıkça “Şer’-i Şerife” havale ettiği halde, had cezaları konusunda aynı hassasiyeti göstermemiştir.

Bu makalede 1858 tarihli Kanun hakkındaki peşin hükümler de ber taraf edilmiştir. Yani bu Kanunun, her ne kadar kendine göre, İslam hukukuna aykırı olmamak şartıyla, Avrupa kanunlarından istifade ettiği ve hatta bazı maddelerinin aynen iktibas edildiği en yetkili ağızlar tarafından bile ifade edilmişse de, bazılarının iddia ettiği gibi sadece 1810 tarihli Fransız Ceza Kanununun yanlış bir tercümesi değildir. Sadece sözkonusu Kanuna dayanmamaktadır. Belki mazbatasında ifade olunduğu üzere, daha önce hazırlanan Men’-i İrtikâb Kanunnamesi “ıslah ve tashih ile” aynen yeni kanuna alındığı gibi, 1256/1840 ve 1267/1851 tarihli kanunlardan ve de Şeyhülislamlık makamının tavsiye ettiği maddelerden de yararlanılmıştır.

Kanunnamenin arzettiği nizami ve şer’i mahkeme ayrılığı ve bunun tatbikattaki durumu hakkında, kanaatimizce ilk defa ve yeterli malumat vermiş bulunuyoruz. Bu konuda makalemize aldığımız bir irade-i seniyyenin önemine ve tatbikattan misal olarak zikrettiğimiz iki Temyiz Mahkemesi kararının bu irade-i seniyyeye nasıl uygun olduğuna tekrar dikkat çekmek istiyoruz.

Son olarak Osmanlı Devletinde rüşvet, irtikâb ve hediye mes’elelerine ışık tutacak olan Men’-i İrtikâb Kanunnamesini de ilk defa olarak orijinalinden yayınlamış olacağız. Kanunname hakkındaki son ve kendi kanaatimizi belirten cümle ise şudur: “Kendi yürüyüşünü terketmiş, başkasının yürüyüşünü ise öğrenememiştir”.

Ekler:

MEN'-İ İRTİKÂB KANUNNAMESİ

ESBAB-I MUCİBE LÂYİHASI

Velinimet-i bi minnetimizin nimet-i cihan Padişahımız efendimizin hazretlerinin mebde-i selamet ve saadetimiz olan cülûs-ı feyz-me'nûs-i hümayunlarındanberi, ihya-yı din ve devlet ve ibka-yı mülk ve millet içün, nice himmet-bülend pek çok semerât-ı hayriyesi âlemin meşhuru olmuştur. Mülk ve milletin intizam halinin derece-i kemale isâli çin matlub-ı âli-i hazret-i şehinşahi olan neticenin husulü emrinde, mesâi-i mütevaliye masruf olmuş ise de, idare-i memleketin esası ve kaidesi olmak lazım gelen nizamât ki ahkâmı daimiyyü'l-cereyan olan evamir-i seniyye-i padişahidir, devam ve tamamı-i icrasında zuhur eden kusurlar buna mani ve hail olmuştur. Bu dahi esbab-ı mütennevieden neş'et edip başlıcaları nizamât-ı mevzuanın icra ve muhafazasına memur olanların menâfi-i mahsusları galebe ederek ihlaline muktedir olmaları veyahut nizamât-ı mevzuanın tamamı-i cerayarı içün mevkufunaleyhi olmak lazım gelen esbab-ı müteselsilenin mefkud bulunması kaziyeleridir.

Birincisi ki menâfi-i mahsusa maddesidir. Bunun tefsiri irtikâb ve irtişâ olup her nizamı ihlal ve her emri işkâl eden dahi budur. Onun içün bu kere te'kid-i nizamât irade-i hikmet ifadesiyle şerefsudur buyurulan hatt-ı humayun-ı Hazret-i Padişahide bu emr-i mekrûhun kâmil ve tamamen def ve imhasına bakılması hususu mahz-ı kerâmet olan sair mevadda takdim ile emr ü ferman buyurulmuştur. Bunun mazarrat ve memnuiyeti şer'an ve aklen sabit olmakla ve şimdiki kadar bunun üzerine kitaplar kadar şeyleri yazılmış ve pek çok şeyler söylenmiş olmasıyla burada ne yazılsa ve söylene yazılmış ve söylenmiş şeyleri tekrar etmek ve malumu tarif eylemek olacağı bi iştihahtır. İmdi illet matlum ve mühlik olduğu meczum olduğundan şimdi lazım olan şey devasını aramak ve onunda tesirini bulmak kaziyesidir. Bir de irtişâ maddesi şimdi men' olunacak şey olmayıp her müslüman içün dinen ve her insan içün aklen memnu ve mezmum bir madde olduğundan başka nizamât-ı mevzuai ahire ile dahi bu memnuiyet mükerreren te'kit ve mücazâtı teşdid ve eyman-ı gilâz ile teşyid olunmuş iken malum olan eseri görülemediğinden bunun esbabı aranıldığı halde, çünkü her hüsn-i harekât mükâfat ile davet bulunduğu gibi her kabahat mücazât ile men' olunabilip mükâfat ve mücazât bir kâide ve nizam üzerine mübteni olmak lazım geldiği misillü, her kâide ve nizamın devam üzere

cereyanı ve kuvveti dahi ahkâmında asla istisna olmamakla hasıl olup, mesela her bir nizamın tutulmamasına sebep irtişâ ve irtikâb maddesi olduğu cümle tarafından itiraf ve tasdik olunur iken men'i zamanında yapılan nizamın temel tutamaması ol nizamın kâidesi olan mücazat icra olunmamasından veyahut emr-i rüşvetin nevi ve miktarında ve mürteşi (rüşvet alan) ve râşinin (rüşvet verenin) şahsında istisna olunmasından neş'et eylediği kaziyeleri olduğu anlaşılıyor. Halbuki bir nizamda edna mertebe raiyetsizlik vukuu, onu kâmilen ihlale sebep olur. Aynıyle bir lokma, nakz-ı savme bâis olup bir sofrta taam yemekten hiç fark olamaz. Bu cihetle her nizam cüzi ve külli ahkâmında riayet ile ve sebab-i muhafaza-i nizam olan men'-i irtikâb ve irtişâ nizamı ise kâide-i asliyesi olan mücazatın icrası ile sabit şibr-i karar olabilir.

Rüşvet için yine bir nizam yapılsa bunun için şimdiye kadar yazılmış olan cezaların az çok teşdidinden ibaret olup, halbuki evvelkilerin noksanı mücazatının za'fında olmayıp, adem-i icrasında olduğu emr-i muhakkaktır. İcrasız ceza yalnız bir vaid (tehdit) derecesinde kalır ise, ol halde "Laanallahurraşi ve'l-mürteşi-Allah rüşveti alana da verene de lanet etsin" tehdidi hikmet-bedidinden kuvvetli bir şey bulunup yazılamaz. Benabirin men'-i sahih, rüşvet mürtekinin emr-i mücazatında ahkâm-ı kanuniyenin tamam-i icrasından başka şeyle hasıl olamaz. Bu kaide esas-ı madde olduğu halde, irtişâyâ sebep veren hâlâtun dahi bulunup ortadan kaldırılması men'inin esbab-ı asliyesinden olacağı bi iştihahtır. Çünkü rüşvet iki şey için yani ya def-i mazarrat veyahut celb-i menfaat zımında verildiğinden, bir kimse hod be hod fenalık etmeye veyahut bir faide vermeye muktedir olmadığı anlaşıldıkda, kimse kimseye bir akçe vermez. Menba-ı merhamet ve ma'delet olan zat-ı Hazret-i Şehinşahinin tesisine muvaffak buyuruldukları Tanzimat-ı Hayriye'den evvel can ve mal ve namusca kimsede emniyet olmadığından yani her memur-ı mütecebbir, bir adamın canına ve malına ve namusuna doğrudan doğruya suikasda muktedir olduğundan ol vakit her bir adam bu üç şeyden tehlikede gördüğünü muhafaza için akçeler vermeye yani canını veya ırzını ve malını satın almaya mecbur olur idi. Hamd olsun şimdi mücerred saye-i Hazret-i Şehinşahide bu şeyler için herkesin nâil olduğu emniyet-i kâmile, bu babda rüşvet vermenin ihtiyacını def eylemiş olduğundan, şu günde hiç bir kimsenin hiç bir kimseye bunun için rüşvet vermediğine katıyyen hüküm olunabilir.

Defi mazarrat için vukubulan emr-i irtişânın esbab-ı külliyesinin indifayıyla başluları mündefi' olup eğerçi bir adam hakkı olduğu bir maddede memur ve hâkimin hükm-i hodkârisi mazarratından kurtulmak

içün akçe vermesi kalmış ve bunun dahi mazarratı bedihiyattan bulunmuş ise de, evvelki hallere kıyas olunamayacağı misillü, celb-i menfaat emrinde olan irtişânın keyfiyet ve kemiyetiyle dahi muvazene olunamaz. Bu cihetle şimdi madde-i irtişâda asıl at oynatılan meydan, celb-i menfaat ciheti yani şuna buna akçe vererek devletten akçe kazanmak suretidir. Bunda ise madde-i irtişânın zaten mel'uniyetinden başka devlete olan mazarratı cihetiyle iki başlı bir beladır. Bunun fesadı dahi râşi ile mürteşi beyninde olan rabta-i maneviye-i menfaatin maddeyi mektum tutturmaya sebep olmasıdır. Def-i mazarrat maddesinde vukubulan emr-i irtişâde bu suret olamaz idi. Mesela mukaddem bir şahs-ı mütecebbirin pençe-i kahrından canını kurtarmak için birisi akçe verse, selamete çıktuktan sonra mürteşisini söylemek ihtimali var idi. Halbuki mal-i devleti gasb için alınıp verilen rüşvette, râşi ile mürteşi şerik-i töhmet olduklarından ile'l-ebed ketm-i râzi mucib olur. Bu yolda olan irtişânın menba ve masdarı ise, iltizamat maddesi yani bir takım varidat-ı devleti muvakkaten şuna buna satmak keyfiyetidir. Bunda ahalice ve memleketçe olan mazarrat mertebe-i bedehatte olup, ona dair bir şey söylenmeye hacet görünemez. Lakin asıl zamanede rüşvet kapısı bu madde olduğundan ve buna nice te'viller ile anahtar uydurmak kabil idüğünden rüşvetin men'-i küllisi için bu kapının bütün bütün sed ve bend edilmesi elzemdir. Bu hasıl olur ise, devlet bir büyük bela ve mazarrattan kurtulmuş ve emr-i irtişânın külliyâtı mündefi olmuş olur. Ve büyük akçeler bu yolda alınıp verildiğinden, burası kapanır ise bir takım ufak tefek şeyler kalıp maslahat bu mertebeye indikde kolaylıkla ahkâm-ı kanuniyeyi icra kabil olabileceğinden ve bir iki mücazat ile göz korkacağından az vakit içinde şu madde-i kerihenin indifa-ı kâmilî mümkün olabilir denilir.

Emr-i irtişâya sebep veren hâlâtın biri dahi rütbe ve memuriyet için alınıp verilen akçe keyfiyetidir. Kuru rütbenin hiç faidesi olmadığını herkes bildiğinden rütbe isteyen memuriyet tahsili için bir serrişte-i iddia kazanmak efkârında olup, memuriyet için akçe verenler dahi sadece bir sebep-i taayyüş bulmak için olmayıp, verdiği akçenin bir kaç katını o dahi şundan bundan almak ümidiyle olduğu emr-i aşikârdır. Maaşı muayyen olan bir memuriyeti tahsil için bir adam alacağı aylığın iki üçünü peşin verse, onu çıkardıktan sonra iki üç katını almaz ise, memuriyeti niçün tahsil etmiş olur? Bu cihetle men'-i irtişâ için rütbeye ve memuriyete istihkakın derecâtını tayin ile bunlara neyl, akçe ile olmayıp hüsn-i hizmetle olmasının bir çaresini bulmak emr-i ehemdir. Çünkü irtikâb demek yalnız nakden akçe veya zî-kıymet hediye almak manasına olan rüşvete münhasır olmayıp, her ne suretle olursa olsun, Devlet-i Âliyeye ve İbadullahı mazarratı olan bir maddeyi ligarazın yapmak dahi büyük bir irtikâbtır. Nâhil olan bir adama

rütbe ve memuriyet tahsiline çalışmak elbet bir menfaat-i mahsusaya mübteni olacağından, ortada akçe bulunmaması bâdi-i i'tizar olamaz. Zira bir rüşveti men' eseri olan mazarratı def için olduğundan, bu mazarrat ne ile hasıl olur ise onun imhası lazımdır. Mesela âlet-i câriha ile katl etmek ile tesmimin (zehirlemenin) hiç farkı olmayıp men' olunan telef-i nefis maddesidir. İşte bu mütalaata mebni, Menba-i irtişâ-yı nakdi olan hazinece iltizam-ı emval hususunun ref'i lâzimededen olduğu misillü, mastar-ı irtikâb-ı manevi olan iltizam-ı eşhas usulünün dahi ref'i pek ziyade düşünülecektir.

Bir de halkı irtikâbdan kurtarmak için bir takım taayyüş kapıları açıp ve usul ve idare-i zatiyeyi yoluna koyup, herkesi geçinmek için bab-ı devlete düşürmekten ve yağman-giran gibi mal-i hazineye üşürmekten kurtarmak ve ehil olarak istihdam olunan memûrîn-i devleti ihtiyacen veya ihtiyâten irtikâba sevkeden hâlâttan beri eylemek dahi bu yolda iktiza eden tedâbir-i külliye ve asliyedendir. Şimdiki halde ehl-i İslamın bir tabakası ya doğrudan doğruya devletin memuriyetinde veyahut devlet memuriyetinde bulunanların hizmetinde bulunarak geçinmeyi itiyat edinmiş ve bir kere bu yola girdiği halde, başka suretle taayyüş etmeyi hatırlarından çıkarmış olmakla, mesela devletin büyük küçük on bin memuriyeti var ise yüzbin talibi olup, bu memuriyetlere lüzumu olan on bin kişi istihdam olursa 90 bini açıkda ve açlıkta kaldıklarından herbiri bir vasıtaya teşebbüs ile esbab-ı intiaş tahrime mecbur olmaktadır. Memuriyetler için bu kadar tâlip yani müşteri bulunması, bazargâh-ı irtişânın bittab' revacına bâis olduğu gibi, bunca aç ve muhtacın söz ve güzârına dahi kulak asmamak kabil olmadığından, eseri yine devletçe muzır olan şefkat-i zaruriye ile nâehlin istihdamına mecburiyet hasıl ve çünkü muhtacın guruhundan herbirisi bu suretle müstahdemîn dairesine konulsa ve o daireden çıkarılan öbür güruha dahil olarak bu devir ve teselsül ile aleddevam tebdil-i memûrîn gibi bir usul-i muzırira ile ihlal-i umûr olunmaktadır. Bunun için ibtida vesile-i istihdam addolunan meratib-i divaniyenin bezlden kurtarılmasıyla beraber, her rütbe istihkak-ı sahih üzerine verilir ise hizmet ve memûrîn için dahi müstahak ve ehliyet eshabı tedarik olunmuş olacağı cihetle bu maddenin bir kavî ve müstemir usule konulması farz derecesinde bir şeydir.

Bu halde gerek mevcut olup memuriyet bulamayanlar ve gerek rütbeye ve o tarik ile memuriyete nail olamayacaklar için dahi başkaca taayyüş kapıları açmak lâzimedendir. Zira her hangi sınıftan olur ise olsun kesret üzere bikâr adam bulunması devletçe muzır bir keyfiyettir. Memuriyet ve hizmet istihkak ve ehliyet ve sadakat ve hüsn-i harekete tahsis olunduğu halde, bunları dahi kayd-ı ihtiyaç ve ihtiyattan kurtarmak için layığı

vechile geçindirmek ve hüsn-i hizmet ettikçe nâil olduğu memuriyeti bilasbep elinden gidermemek için emniyet verilmek lazımdır. Çünkü şimdi her memur elinde olan hizmetin yarına kalacağını bilmediğinden ve bir diğerine destres oluncaya değin pençe-i zarurete düşeceği gözü önünde olduğundan, artık ne yol ile olur ise olsun, işsizliği zaman için zahire tedarik eder gibi rüşvet almaktan ve çalıp çarpmaktan geri durmadığı misillü, bulunduğu işde kiracı ve belki gündelikçi gibi hareket eylemektedir.

Ehil olarak istihdam olunan memûrini dahi devletin verdiği vazife-i muayyene ile geçindirmek için yeni bir yol açılmak lazımdır. Çünkü eser-i itiyad olarak bir takım masarif-i zâide halkı ya medyûn veyahut irtikâba mecbur eylemekte olup, ezcümle kesret-i etba' münasebetiyle herkes aldığını ve kazandığını şuna buna yedirmek halinde olduğu derkârdır. Bu hademe maddesi dahi aynıyle devletin zaruri geçindirmesini düşündüğü adamlar gibi olup mesela pek çok kimse vardır ki dâiresini taklil edüp bir suret-i mazbutaya koymak ister. Lakin nasıl bir takrib dairesine girsin? Birtakım adamları kovsa bunların sokaklarda kalacağı mütalaasıyla nâ-çâr beslemeğe muhtaç olup mansıbdâ iken bir ordu kadar halkı idare eylediği misillü, ma'zûliyetinde dahi yine bir çoğunu evinde tutmaya mecbur olur. Bu şeylerin hepsine sebep, halkın medar-ı taayyüş-i aslisi olmak lazım gelen ticaret ve hiref ve sanayide olan müşkülât ile devlet hizmetinde veyahut hademe-i devletin hizmetkarlığında görülen sühûlettir. Binanaleyh halka başka tarik ile geçinmek mümkün olduğunu göstermek için ticaret ve sanayi ve hırfete sühulet ve revaç vermek ve bir de hüner ve maarif ve ticaret ve sanayide ikmal-i maharet dahi mucib-i şeref ve temeyyüz olduğunu anlatmak lâzımedendir. Bunların ilerlemesi ise ibtida ziraat ve ticaretki memâlik-i Devlet-i Aliyyenin en büyük şeyidir. Onlara her güne suhulet ve emniyeti vermekle hasıl olur. Suhulet-i sermayeye muhtaç olanlar ucuz akça bulmak için ve ticaret sandıkları yapılmasına ve mahsulünü kolaylıkla nakl ve fûruhat eylemek için yollar ve limanlar tesviye olunmasına menûttur. Emniyeti dahi herkese devlete verdiği teklifden başka mal ve mülkünden sahihen mutasarrıf olup bir dava ve nizamı zuhurunda hak ve adl üzere görülmek için muhik ve âdil mahkemeler olmasına ve nizam-ı mevzuanın tamami-i cereyanıyla saye-i devlette her suretle emin ve müsterih olmalarına mütevakıftır.

Hülasa-i kelim, memûrünün irtikâb ve irtişâdan men'i, Tanzimat-ı matlubenin esası olmakla beraber daima umûr-i devlet bir daire-i müteselsile şeklinde olarak her bir taraf müsavi tutulup tanzim olunmaz ise, lazım olan kuvvet hasıl ve tanzim olunan cihetinin bile yoluna girmesi kabil

olamaz. Binanaleyh bâlâda ta'dad olunan şeyler birbirine lazım ve melzum kabilinden olup men'-i irtikâb için yapılacak nizam ve kanunun devam ve icrasının mevkufunaleyhi olduğundan bunları dahi beraber düşünmek ve tedâbir-i kaviiyesine teşebbüs eylemek farızadan oluşu misillû, memûrîn için kabahat yalnız irtikâb ve irtişâ maddeleri olmayıp onlara müteallık olan sair töhmetlerin cezalarını dahi tayin ile memûrîn için bir başka ceza kanunu yapılması ve muamelat-ı umumiyyeye müteallık olan kanun-ı cezanın dahi ıslah ve tashihiyle ikisi birleştirilerek umumi bir CEZA KANUNNAMESİ tanzim kılınması icab-ı hal ve maslahattan ve men'-i irtikâb maddesi yapılacak şeylerin esası yani beyan olunan dairenin mihverî makamında olarak ehemmi mühimme takdim kâidesince evvel be evvel onun için yapılması lazımgelen nizamın te'sisi farızadan bulunduğundan, mukteza-yı emir ve irade-i seniyye üzere onun müzâkeresine şuru' ve ibtidar olunup netice-i mütalaa ve mübahase-i âcizânemiz olmak üzere yapılan CEZA-NAME LÂYİHASI, işbu mazbata-i çâkiranemiz ile beraber takdim olunmuştur.

İrtikâb iki kısım olup, birisi rüşvet ve diğeri mal-i devleti sirkat olduğundan, lâyiha-i mezkurede bunlar ayrı ayrı iki fasılda gösterilerek herhalde asıl madde tayin-i ceza keyfiyeti bulunduğundan tabiatıyla ibtida cezanın şiddet ve sureti dermayan-ı bahs olup, irtikâb, her emri ihlale sebep olan bir madde olmakla devletçe pek büyük cünha olduğundan, mürtekibi mücazat-ı ebediyeye layık olup, fakat bu derece şiddet, icrasını rütbe-i imtinaa getirerek yapılan nizamın mensûh kalmasını mucib olacağı tecârüb-i kesîre ile malum olduğundan ve kanunca esas ise ahkâmında istisna vuku bulmamasından olup, halbuki icrada görünen müşkilât bu esası ihlal edeceğinden, mücerred emr-i icrayı derece-i imkâna getirmek için cezanın her derece-i irtikâbda te'bidinden sarf-ı nazarla başka yolda şiddet verilmesi ve eğerçi ale'l-ıtlak irtişâ kerih madde ise de, devletin emin diyerek bir işe memur ettiği adamın mal-i devleti sirkat etmesi daha büyük bir fezahat olduğundan, sirkat yolunda olan irtikâbın teşdid-i cezasıyla irtişâ maddesi hazine-i celileyi ızrar için vukubulmuş ise mürtekibinin sârik cezasına müstahak olmasıyla ve rüşvet için tayin olunan cezalardan daha ağır bir cezayı icabedecek sair cinayet için alınıp verilmiş ol cinayet için olan cezanın tayin kılınmasıyla emr-i irtişânın eserine göre mücazâtı derece derece teşdid olunması daha münasip gibi görünmüş ve ESKİ CEZA KANUNNAMESİNDE madde-i irtişâda müttehem olanların ref'i rütbe tarihiyle şahıslarına göre te'dip kılınması sureti gösterilerek bu cihetle zî-rütbe adamların mücazâtında kanunen fark ve tefâvüt hasıl olmuş olup, ancak bu misillû ahkâm-ı kanuniye istisna kabul etmeyeceğinden ve

münteşir olacak kavanini elfaz-ı istisnaiyeden kurtarmak lâzımeden olduğundan şahsına göre tabirinden sarf-ı nazarla icab-ı vechile istimal olunmak üzere mücazatının tenvi'i tercih kılınmıştır.

Bu cihetle şahs-ı mürtekinin kadr-i zatisi için kanunen fark gösterilmeyip ale'l-umum ilk defada iki nevi ceza yani hapis veyahut nefiy suretleri tayin olunduğu gibi ber-vech-i muharrer emr-i cezanın def'a-i ülada te'bidinden sarf-ı nazarla mahdut müddetler tayin olunmak istenilmiş ise de KAVANİN-İ SÂBIKADA mürteşinin yalnız almış olduğu rüşvet akçesinin istirdadiyle iktifa olunmuş iken bu kere onun bir misli daha alınması sureti bu yüzden yine mücazâtı teşdid edeceği mütalaasıyla beraber, vakıa töhmetçe bir kuruluş almakla bir milyar almak bir olup mücazâtında tesâvi lazım gelir ise de, mesela 100 kuruluş rüşvet almış bir adamla 100 bin kuruluş almışın beyninde yine fark-ı külli olduğundan, mal-i irtişânın iki katı alınmasında 100 kuruluş alan 100 kuruluş ve 100 bin kuruluş alan 100 bin daha ilavesiyle vereceğinden ve bir de bâlâda beyan olunduğu vechiyle emr-i irtişâ sirkate veyahut âher cinayete sebep olduğu halde bittab' onun mücazâtı ağırlaşmış bunların berüsünde olan irtişâde ilk def'a ile tekerrürün farkı olmak lazım geleceğinden, rüşvet ile müttehem olanların ilk defasında rütbe ve memuriyet ve maaşlarının nef' ve kat'ıyla bir sene hapis veyahut iki sene nefiy ile mücazat olunup, mükerrirlerinin min-ba'd devlet hizmetinde kullanılmamak şartıyla cezaları teşdid olunmuş yani kürek cezasını ilavesiyle beraber hapis ve nefiy cezalarının müddetleri dahi tezyid kılınmıştır.

İşte bunun için Lâyiha-i ma'ruzanın irtişâ faslına dahil olan 1. ve 2. ve 3. maddelerinde mürteşi ve râşinin ve ikisi arasında vasıta olan râişin cünhaları ilk defa olduğu halde bir sene hapis veya iki sene nefiy ve tağrib ile beraber mürteşiden mal-i rüşvetin iki katı alınıp, birisi kendisinin mücazât-ı nakdiyesi ve diğeri râşinin ceza-yı nakdisi olacaktır. Bunlar eshab-ı rütbe ve tarikten olduğu halde ref'i esas-ı ahkâm-ı cezaiyeden olup fakat içlerinden islah-ı nefis edip de yine rütbe almaya ve bir hizmete girmeye sâlih olabilenler için dahi mücerred kanunda istisna ve ahkâmında hâlel vukua gelmemek için 4. maddesinde dahi bu makulelerin haklarında olacak muamele ve 5. maddesinde dahi mürteşi ve râşi ve râiş ahab-ı rütbe ve memuriyetten olmadıkları halde dâçar olacakları cezalar tayin kılınmıştır.

6. ve 7. maddelerinin ahkâmı, râşi ve mürteşi ve râiş güruhunun mükerrirleri haklarında terettüp edecek mücazât-ı kanuniyeyi havidir. Fezahat-i irtişâyı mükerrir olarak mürtekin olanların cezaları ilk dereceden eşed olmasının lüzumu bâlâda beyan olunmuş ve bu suret umur-ı vâzihadan

bulunmuş olduğundan olbabda isbat-ı lüzum zımında tafsilata hacet görünmemiştir.

8. ve 9. maddelerinden dahi nisa tâ'ifesinin madde-i irtişâda müdahale ve tavassutları vukua gelir ise mürteşiye ve râşiye ve râişeleri ve bunların zevcleri haklarında olunacak muameleler beyan olunmuştur.

Her ne kadar henüz para alınmamış ise de rüşvet içün senet teati olunmuş veyahut bir mukavele-i sahiha sebkat etmiş ise, bu dahi aynıyle rüşvet telâfisi demek olacağına ve bundan dolayı kanunda bir gûne sarahat olmadığı halde, bu misillü bir hal vukuunda türlü tevilat ve bir takım müşkilat zuhura geleceğine binaen, 10. maddede dahi bu husus tasrih ve tayin kılınmıştır. Ve bazan rüşvet veriş mecburi ve ıztırari olmak mütaalasına mebni, bu yolda akçe verenler veyahut kendilerinden akçe istenmiş olanlar içün, bazı kuyud ile istisna gösterilmesi iktiza-yı ma'deletten bulunduğundan 11. ve 12. madde ile bunlar haklarında olınacak muamelât irâe olunup: Çünkü mürteşiyi def etmek kadar râşinin dahi önünü kesmek lazım geleceğinden, bu cihetle bir adam kendisine rüşvet arzolundukda veya verildikde başka yerden duyulmaksızın gelir haber verir ise tahsine seza olacağı gösterilmesinde ehl-i ırzı teşvik ve râşiliği tahvif kazayayı nâfiası derkâr olmasıyla 13. maddede dahi bu keyfiyet yazılmıştır.

Rüşvet denilen şey yalnız nakden akçe almak olmayıp ligarazın her gûne nâmeşru olan temettü dahi rüşvet olacağından ve mübayaat ve muamelat-ı saireden adeta rüşveti burnuna koyup tevilat ile akçe almak kabil görüldüğünden bunun dahi men'i lazım gelip fakat bununla mübayaat ve muamelat-ı adiyeye bir gûne hael ve suûbet getirilmesi dahi câiz olmayacağından, bunun üzerine tetkikat-ı amîka icrasıyla 14. maddede lazım olan kuyud-ı ihtiraziyenin derciyle beraber böyle müevvel olarak yapılan mübayaat ve muamelat-ı irtişâiyenin suret-i memnuiyeti ve mürtekiblerinin mücazatu gösterilmiştir.

İltizam usulü ber-vech-i meşruh, masdar ve menba-ı irtişâ olmasıyla bunu kapayıp hem devletçe ve hem halkça menfaatli ve emniyetli bir başka usul bulunması lâzımeden olup fakat vâridat-ı devletin en büyük bir şubesinin emr-i tahsilini başka bir surete koymak pek çok mütalaat ve tetkikat icrasına mütevakıf olduğundan ve bu dahi evvelbe evvel yapılacak şey ise de nasıl olsa yapılınca ve yerleşinceye kadar biraz vakit geçeceği cihetle o zamana değin usul-i haliyenin cereyanı tabiat-ı maslahattan olacağı misillü bi'l-farz ileride İLTİZAM USULÜ ilga olursa yine bir takım vâridat olur ki onların bila-mahzur maktûan ihalesi kabil olacağından ve bir de memûrîn-i devletin iltizam almaktan men'inde olan

faide ile ol takdirde emval-i devletin münhasıran âdi iltizamcılarının elinde kalacağından hasıl olacak mahzur, bi'l-müvazene usul-i mevzua ve nizamat-ı müessesesine tatbikan herkesin iltizam almaklıkda muhtar olması korkulan fesadı mehma emken dâfi' gibi görüldüğünden, hem şimdi cari olan usul baki oldukça meşhud olan uygunsuzlukların önünü kesmek ve hemde ileride yine maktuân ihale olunan şeylerde irtikâbı men' eylemek içün, fûrûrât-ı maslahata girişilmeyerek kâide-i külliye olmak üzere iltizam tarikinde olan usul-i irtişâiyenin memnuiyetiyle mürtekiblerinin mücazâtı 15. maddede beyan ve tasrih kılınmış ve 16. maddede dahi ihalat-ı fâsidenin icrası içün rüşvet alan memurlar emval-i devleti sârik hükmünde olacağından bunların sirkat cezasına müstahak olacakları gösterilmiştir.

17. maddede dahi çünkü bazı rüşvetin devletçe fitne ve fesad ve halkça katli-nefs gibi cinayat-ı cesime içün alınıp verilmesi mülâhazasına mebni rüşvet alan memurlar emval-i devleti sârik hükmünde olacağından bunların verilmiş olan rüşveti teâtî etmiş olanlar ol cinayetin mücazâtıyla te'dip olunacağı beyan olunmuştur.

Hidamât-ı devlette bulunan ecnebiler haklarında dahi bir şey denilmesi lazım geldiğinden 18. maddede dahi bunların haklarında olunacak muamele tayin kılınmıştır.

Bundan sonra emval-i mîrîyeden sirkat faslına girilip, kâffe-i memurîn saye-i merâhimvaye-i Şahinşâhîde vazife-i muayyeneye nail olduklarından cümlesinin en büyük vazifeleri emval-i devleti kendi malından ağır bilmek ve belki canı gibi muhafaza etmek iken devletin malını sirkat eylemek, pek büyük fezahat ve melanet olduğundan sirkatin tayin-i cezası emrinde gûzerân eden mübâhesâtın neticesi olmak üzere 19. ve 20. ve 21. maddeleriyle dahi bu makuleler min-ba'd hizmet-i devlette kullanılmamaları şart-ı evvel olmak üzere rütbe ve tarikinin ref'iyle üç sene içün haps olunmak veyahut yedi sene içün nefiy kılınmak mücazâtı tahsis edilmiştir.

Ashab-ı matlup yedinde bulunan mîrî düyûnu sirki ve senedâtından kırma tarikiyle akçe alındığı yani ashab-ı matlube alacağı sairlerinden evvel verilmek üzere uyuşularak bir miktarı tenzil ile ita olunup devletten tamamı alınarak, ashab-ı matlûba verilenden üst tarafı irtikâb olunduğu malum olup, bu dahi hem sirkat ve hem de pek büyük fesadlı bir şey olduğundan 22. maddede dahi bu emr-i mekrûhu mürtekib olan memûrînin mücazâtı ve 23. de bunların müteallikat ve mensubatlarının bu fezahata cesaretleri vukuunda görecekları te'dibâtı tayin olunarak bununla sirkat faslı hitam bulmuştur.

Buna zeyl olmak üzere HEDÂYÂ maddesi ayrıca bir fasıl yapılarak yazılıp şöyle ki: İş görmek için alınıp verilen zi-kıymet hedâyâ adeta irtişâ olduğundan bunu alıp verenlerin te'dibatı irtişâ ahkâmına bittabi dahil olur ise de bu hediye maddesi mukaddema mahsusen men' olunmuş olduğu halde, mukabele vechile ve suver-i uhrâ ile yine teâti olunmakda olduğu misillû düşünlerde eskiden verilen hediyelerin bir kaç katı payendaz ve sair suretlerle taife-i nisa tarafından verilmekte olduğuna ve bu ise zaten ihlal-i kâide eylediğinden başka âr-ı akran belasıyla herkes haremli eliyle bir çok masraflara girip, memûrini irtikâbdan men' dahi esbabını yani ihtiyacatını def ile hasıl olacağına binaen: Bunun az çok hedâyânın memûrın tarafından alınıp verilmesi kâmilin ve külliye men' edilerek ve haremli marifetiyle verilen hedâyâ dahi bu memnuiyete ithal kılınarak ve hedâyâ-yı resmîyenin kabulü mutlaka emir ve irade ve ruhsatı seniyye-i Hazret-i Şâhâneye muhtac olduğu tekit olunarak bunların ahkâmı dahi hedâyâ faslına dahil olan 24. ve 25. ve 26. bendlerde beyan ve tasrih olunmuştur.

Kâffe-i cinayet ve enva-ı cünha ve kabahatler mürtekiblerinin evvel emirde bil-etraf ve bervech-i hakkaniyet muhakeme ve töhmetleri sabit ve mütehakkık olmadıkça ve onun üzerine irade-i adalet-ifade-i Hazret-i Şehinşahi celâdet-efza-yı sünuh ve sudur buyurulmadıkça tayin olunan cezalarla mücazaları caiz olmayacağı derkâr olduğundan, bu kâide-i külliye'nin dahi ayrıca bir fasılda tekrarı sırasında; o makulelerin nerelerde muhakemeleri lazım geleceğinin ve taşralar memurlarından hangilerinin Dersaadet'te ve kimlerin mahalleri mecâlis-i kebiresinde istintak ve muhakemeleri münasip olacağı'nın tasrih ve tayini ileride bir gûne karışıklık ve tereddüde mahal kalmamak için elzem görünmüş ve Mecalis-i Kebire-i Eyâlât azasından bu misillû müttehem zuhurunda muhakemesi kendi bulunduğu meclisde olsa ya icra-yı nüfuz ederek mücazat-ı mükerrereden kurtulması veyahut rüfekası kendisini garaz ve nefsanîyet ederek bigayr-ı hakkın mağdur olması hatıralarına binaen; onların dahi Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'de muhakemeleri sureti tercih olunup Fasl-ı Muhâkemâta dahil bulunan 27. ve 28. ve 29. ve 30. maddelerde dahi bunlar gösterilmiştir.

Çünkü yeniden bir nizam ile nizamat-ı mevzua-i kadimede bulunan ahkâmdan biri tahvil ve tağyir olundukta nizam-ı cedidde onu beyan eylemek lazım geldiğinden ve mevcut olan CEZA KANUNNAMESİ ileride tashih ve islah olunacak ise de ol vakte kadar ahkâmının bittabi cereyanı lazım gelip, bunda ise irtişâ ve sirkat maddelerine dâir ahkâm-ı cezaiye olup, onların hükmü bu nizam-ı cedid ile münfesihi olduğunu bildirmek iktiza eylediğinden madde-i mahsusa deyu en sonra yazılan

maddede dahi bu suret ifade ve tayin kılınmıştır. Bâlâda arz ve beyan olduğu vechile bir kimsenin almış olduğu rüşvet akçesi iki kat olarak yani bir misli dahi zam ile mürteşiden alınıp asıl mal-i rüşvet râşinin verdiği akçe olmakla, bu onun ceza-yı nakdisi ve misli olarak alınacak akçe dahi mürteşinin mücazâtı olacaktır. Alınıp verilen akçelerin böyle iki kat olarak istirdadı mürteşi ile beraber râşinin dahi tedibini mucib olacağından başka akçeyi candan muazzez olan namusa tercih edenlerce en tesirli ve şiddetli mücazat olacağı ve miktarı rüşvete göre cezanın tefavütü bu tarikle tayin olunabileceği cihetle hem bu rüşvet maddesinde ve hem de emval-i devletin sirkati töhmetinde bu mücazat esas olarak ittihaz olunmuştur.

Serîka olunan (çalınan) şey devletin malı olup zararı ona ait olmasıyla gümrükten mal kaçırınlar hakkında cari olduğu gibi sârıktan alınacak akçenin hazine-i celileye teslimi lazım geldiğinden, buna dair maddelerde bu suret tasrih olunup, fakat emr-i irtişâda doğrudan doğruya zarar devlete ait olmadığından ve bu yolda alınan akçeyi saye-i şevket-vaye-i Hazret-i Şahanede hazine-i celilenin kabule tenezzül etmeyeceği misillü akli ermez kimseler indinde dahi bu şey bir irad için yapılmış mülâhazasının varid olacağı tahattur kılındığından bu suret münasip gibi mütalaa olunarak bu makule nükud-ı me'huzenin suret ve mahall-i hıfz ve sarfı hakkında dahi mahsusı bir nizam yapılması tasavvur olunmuştur.

İşbu mütalaat ile yapılan CEZANAME LÂYİHASININ sebk ve hükmü efkâr-ı acz ve sâr-ı âcizânelerimizin eseri olup noksanı ind-i abidânemizde müsellemler ve meczûm olduğundan ikmalî ârâ-yı hakaik intima-yı vükela-yı fiham üzerine şerefsudur buyurulacak emir ve ferman-ı hikmet-beyan-ı Hazret-i Hilafet-Penahiye mütevakkıf ve menût idüğü muhât-ı ilm-i âli buyuruldukda her halde emir ve ferman Hazret-i Men Lehü'l-emrindir.

15 Cemaziyelevvel 1271

Safvet	İbrahim Edhem	Mehmet Fuad
Mehmet Rüşdü	Mustafa Hıfzı	Muhammed

Es-Seyyid Muhammed Emin Âli

MEN'-İ İRTİKÂB KANUNNAMESİ

(MUCEBİNCE AMEL OLUNA)

FASL-I RÜŞVET

MADDE 1— Mürteşi yani gerek bizzat doğrudan doğruya ve gerek adamları marifetiyle bi'l-vasıta rüşvet alan tebea-i şahaneden her kim ve hangi milletten olur ise olsun ve herhangi rütbe ve mansıb ve memuriyette bulunur ise bulunsun ibtida almış olduğu rüşvet kendisinden istirdad ile beraber zecren tamam bir misli daha ahz ve istifa kılına ve bundan maada şahs-ı mürteşi erbab-ı mansıb ve memuriyetten ise mansıb ve memuriyetinden çıkarılarak ve üzerinde bulunan rütbe ve tarik ref' ve maaş kat' edilerek, bu cünhayı eğer ilk defa olarak işlemiş ise bir sene devlet mahbeslerinde veya iki sene müddetle ve vatanın gayrı bir yere nefiy oluna.

MADDE 2— Râşi yani rüşvet veren tebea-i şahaneden her kim ve herhangi milletten olur ise olsun ve herhangi rütbe ve mansıb ve memuriyette bulunur ise bulunsun verdiği rüşvet akçesi bend-i evvelde beyan olunduğu üzere mürteşiden alınarak kendisi bulunduğu mansıb ve memuriyetinden çıkarılıp üzerinde olan rütbe ve tarik ref' ve maaşı var ise kat' olunup bu cünhayı eğer ilk defa olarak işlemiş ise kezalik bir sene hapis veyahut iki sene müddetle nefiy kılın.

MADDE 3— Râiş yani rüşvet alıp verenin arasında vasıta olan tebea-i Devlet-i Aliyyeden her kim herhangi milletten olur ise olsun ve her hangi rütbe ve mansıb ve memuriyette bulunur ise bulunsun, bulunduğu mansıb ve memuriyetten çıkarılıp üzerinde olan rütbe ve tarik ref' ve maaşı var ise kat' olunup bu cünhayı eğer ilk defa olarak işlemiş ise bir sene hapis veyahut iki sene müddetle nefiy oluna.

MADDE 4— Mevadd-ı sabıkada beyan kılındığı vechile mürteşi ve râşi ve râişden devletçe rütbe ve tariki olanların rütbe ve tariki ref' olunacak olup fakat bu cünhayı ilk defa olarak işlemiş iseler ıslah-ı nefis eyledikleri devletçe layıkıyla sabit ve mütehakkık olduktan sonra tashih-i rütbe ve tarikleri ve maaş ve memuriyete nailiyetleri caiz olabilir ise de, bu müsaade inkıza-yı müddet-i cezadan itibaren en ekâllı dört sene-i kâmile geçmedikçe tecviz olunmaya.

MADDE 5— Mürteşi ve râşi ve râiş, erbab-ı rütbe ve memuriyetten olmadıkları halde dahi yukarıki maddelerde beyan olunduğu üzere rüşvet akçesi mürteşiden iki kat olarak alınıp kendileri kezalik zikrolunan maddelerde muayyen olan müddetlerle ya hapse konularlar veyahut sürgüne gönderileler.

MADDE 6— Bir şahıs bir kere irtişâ töhmetiyle müttehem olup te'dibat-ı kanuniyesini gördükten sonra ikinci defa olarak tekrar bu fezahati irtikâb eylediği halde, almış olduğu rüşvet kendisinden iki kat olarak istirdad bir de kendisi iki sene küreğe vaz' veya beş sene nefiy oluna ve erbab-ı rütbe ve mansıb ve memuriyet ve ashab-ı maaşdan olduğu takdirde, rütbe ve mansıb ve memuriyeti ref' ve maaşı kat' olunup âhir ömrüne kadar bir daha hiçbir vesile ve cihet ile rütbe ve mansıb ve memuriyet ve maaşa ve devletçe hizmete na'iliyeti kat'an caiz olmaya.

MADDE 7— Mükerrir olan râşi ve râiş dahi iki sene küreğe konula veyahut buna bedel beş sene nefye gönderile ve bu makulelerin dahi âhir ömürlerine kadar devlet hizmetlerinde istihdamları caiz olmaya.

MADDE 8— Mürteşi nisa taifesinden olduğu ve kocası olup da madde-i irtişâda onun dahi ilminin lâhık bulunduğu bi'l-isbat tebeyyün eylediği surette alınan rüşvet kezalik iki kat olarak kendilerinden tahsil olunup, kocasıyla beraber haklarında 1. maddede beyan olunan mürteşi cezaları icra oluna ve mürteşiyenin kocası olmadığı veyahut olup da madde-i irtişâdan haber ve rızası bi'l-muhakeme tahakkuk etmediği surette yalnız karı hakkında mücazat-ı nakdiye icrasından sonra zikrolunan 1. maddede muharrer olan hapis cezası icra oluna.

MADDE 9— Râşiyeye yani rüşvet veren ve râişeye yani vasıta-i rüşvet olan karılar ve bunların kocaları haklarında dahi bir sene hapis veyahut buna bedel iki sene nefiy cezaları icra kılınır.

MADDE 10— Rüşvet olarak henüz akçe ve eşya alınıp verilmesi olmayıp da, fakat olbabda senet veya tahvil verilmiş veyahut senet dahi alınmayarak rüşvet teatisi üzerine yalnız bir mukavele-i mahsusa vukubulmuş olduğu ve bu mukavele-i fiile çıkmaması râşi ve mürteşinin def'ine muktedir olamadıkları bazı mevâni'den neş'et eylediği bi'l-muhakeme sabit ve mütehakkık olur ise, bu makule mukavelelere biaynihi rüşvet alınıp verilmiş nazariyle bakılıp bunu mürteşib olanlar haklarında mürteşi ve râşi ve râiş cezaları icra oluna. Şu kadar ki bu halde ceza-yı nakdi olmak üzere mukavele olunmuş olan rüşvet mikdarı akçe râşiden ve bir misli dahi mürteşiden ahz ve tahsil olunacaktır.

MADDE 11— Bir adam can ve mal ve ırzını velhasıl menfaati meşruasını mahafaza için birine rüşvet vermeye mecbur ve muztar olur da ba'dehu keyfiyeti canib-i hükümete haber verir ise, vermiş olduğu akçe bi'l-istirdad kendisine ita olunup bu rüşveti almış olan şahıs hakkında mürteşi için 1. maddede muayyen olan mücazat-ı nakdiye ve te'dibat-ı saire tamamiyle icra kılınır. Ve bu adam öyle mecburen verdiği rüşveti bervech-i

muharrer vaktiyle yani sebep-i mecburiyet ve kendisince olan havf ve haşyet mündefi olduğu anda Dersaadet'te ise bâarzuhâl Makam-ı Âli-i Sadarete ve taşralarda bulunduğu takdirde, vali ve mahalleri meclislerine haber vermeyip de âher tarafından duyulduğu takdirde, adeta râşi mücazâtıyla te'dip oluna.

MADDE 12— Bir adamın hakka makrun bir işi olup da onun rü'yet ve tesviyesi zımnında müracaata mecbur olduğu memur tarafından akçe istenilir ve o dahi gelir haber verir ve isbat eyler ise, maslahatı ber-vechi hakkaniyet görüldükten başka kendisinden istenilmiş olan akçe, talibinden ahz ile nefisine mükâfaaten kendisine ita oluna ve rüşveti tâlip olan hakkında mürteşi mücazâtı icra kılın.

MADDE 13— Her ne husus için olur ise olsun kendisine rüşvet arz olunan kimesne ol rüşveti gerek almazdan mukaddem ve gerek aldıktan sonra, âher tarafından duyulmaksızın nihayet iki ay zarfında Dersaadette Makam-ı Vekalet-i Kübraya ve taşralarda ise bulunduğu mahallin en büyük memuruna ve meclisine haber verir ise, hakkında muamele-i tahsiniye icra oluna ve rüşvet-i ma'ruzanın miktarı kadar akçe mücazaten ahz olunarak râşi olan kimesne hakkında 1. maddede beyan olunan sair te'dibat dahi icra kılın.

MADDE 14— Bir gûne garaz-ı fasit ve sebep-i memnu tahtında olmayan mübayaat ve muamelat-ı âdiyede bila-istisna herkes muhtar olmakla olbabda hiç kimsenin bir kayıt ile mukayyet olmaması umur-ı tabiiyeden olup, fakat rüşvet yolunda bir mülk veya bir malı vakit ve mahalce değerinden fark-ı fahiş ile dün veya ziyade bahaya alıp satmak müevvel olarak rüşvet ahz ve i'ta eylemek olduğundan o yolda satılan emlak ve emvalin kıymet-i sahihasıyla bey' olunduğu fiyat beyninde olan tefavüt mürteşiden iki kat olarak istirdad bu muamelat-ı irtişâiyede bulunanlar haklarında yukarıki bendlerde muharrer olan râşi ve mürteşi cezaları tamamıyla icra kılın.

MADDE 15— Devlet-i Aliyenin maktuiyet vechile verilen emvalinin esas-ı nizam-ı ihalesi mutlaka müzayede-i aleniye ve sahihadır. Büyük ve küçük memûr-in-i Devlet-i Aliyye ve sairleri taraflarından bila-müzayede iltizam alanlar veya esna-yı müzayedede taliplerini ürkütenler veya tahammülü derecesine vardiirmamak için icra-yı nüfuz veyahut i'mal-i hiyel ve tedlis ile kapatınlar ve kapattırınlar ve bu makule fesadlı hâlâtta nam-ı müstear ile müşterek olanlar ve her cins ve sınıftan buna sebep ve vasıta bulunanlar, bu hareketlerinden hazine-i Devlete ârız olmuş olan zarar evvel be evvel kendilerinden tazmin ettirildikten ve erbab-ı mansıb ve

memuriyetten iseler, buldukları mansıb ve memuriyetten azl olunduğlarından sonra bir sene müddetle hapse konularlar veyahut buna bedel iki sene için nefy ve tağrib edileler.

MADDE 16— Varidat-ı devletin ihalesi hizmetinde bulunan memur her kim olursa olsun, varidat-ı devleti âher talip var iken birinden rüşvet alarak dün paha ile ihale eder ise, bunu irtikâb eden memur, emval-i devlet sârîki hükmünde olarak sirkat faslına dahil bulunan 19. maddede beyan olunan cezalar ile mücazat oluna.

MADDE 17— Bir kimse diğerk bir kimseye bir cinayeti işletmek için rüşvet verir ve ol cinayet bâlâda zikrolunan rüşvet cezalarından daha bir ağır cezayı icabeden cinayetlerden olur ise, ibtida mürteşi yani akçeyi alıp cinayeti işleyen, yalnız teâti olan akçe alındıktan sonra kendisi ve gerek râşi yani akçeyi verip ol cinayeti işletmiş olan kimse ve bunlar arasında vasita var ise CEZA KANUNNAME-İ HÜMAYUNUNDA ol cinayeti işleyen ve işleten ve vasita olanlar haklarında muayyen olan cezalar ile mücazat olunacaklardır.

MADDE 18— Düvel-i ecnebiye tebeasından Devlet-i Aliyye hizmete ve mîrî ile ticaret ve ahz ü i'ta maslahatında bulunanlardan mürteşi ve râşi ve râiş kabahatlerinden biriyle müfthem olanlar olup da bu töhmetleri sübut bulduğu halde, o misillûlar herhangi hizmet ve maslahatta iseler ondan çıkarılıp fimaba'd Devlet-i Aliyyenin bir hizmetinde ve bir maslahat ve muamelatında kullanılmayacak ve töhmet-i sâbiteleriyle haklarında verilen karar müteallık olduğu sefârete resmen beyan olunacaktır.

FASL-I SİRKAT

MADDE 19— Her kim emval ve eşya-yı mîriyeyi nakden ve aynen sirkat eder ise sirkat etmiş olduğu şey iki kat olarak âhizinden istirdad ve hazine-i devlete teslim olunup fimaba'd hidemat-ı Devlet-i Aliyyede kullanılmamak üzere kendisi ashab-ı rütbe ve mansıbdan ise rütbe ve mansıbı ref' ve nez' olunarak ve devletten maaşı olduğu takdirde o dahi kat' edilip kendisi bir sene müddetle küreğe vazı veyahut üç sene müddetle hapis veya beş sene nefy oluna ve sirkat töhmetiyle müfthem olan kimse rütbe ve maaş ashabından değil ise, hiç bir vakitte rütbe ve memuriyete nail olması ve bir memuriyette kullanılması caiz olmaya.

MADDE 20— Her kim Devlet-i Aliyye hesabına olarak iştirasına veyahut bey'ine veya imaline memur olduğu her nevi eşyanın bey' ve şirasında ve paha ve miktarında ve imalinde fesad karıştırarak her ne surette olur ise olsun irtikâb eyleser ise sârîk olacağından bend-i sâbıkada tayin olunan mücazatu göre.

MADDE 21— Bu makule sâriklar erbab-ı rütbe ve memuriyetten olmadıkları halde dahi yukarıki maddelerde beyan olunduğu üzere emval-i mesrûka iki kat olarak alınıp kendileri kezalik zikrolunan maddelerde muharrer müddetlerle küreğe veya hapse konula veyahut sürgüne gönderile.

MADDE 22— Memûrîn-i Devlet-i Aliyyeden ashab-ı matlup yedinde bulunan mirî düyunu sirki ve senedatından kırma tarikiyle akçe alanlar veyahut ashab-ı matlubenin alacaklarını te'diye mukabelesinde kendilerinden ziyade ve sair hedâyâ ahz ve kabul edenler olduğu halde haklarında evvelki bendlerde tayin olunan sârik mücazâtı icra oluna.

MADDE 23— Bu misillü memûrînün daireleri tebeasından ve müteallıkât ve mensubatlarından kendilerinin müsaadesiyle sirki kırmasına icra edenler olur ise, sârik cezasıyla mücazat olunup buna müsaade eden memur dahi mansıbından azl ile müsaadesiyle alınmış olan akçenin bir katı zecren kendisinden istifa ile hazineye teslim kılına.

FASL-I HEDÂYÂ

MADDE 24— Erbab-ı ihtiyacın atıyye ve sadaka itasına vesile ittihaziyle getirdikleri meyve ve sair me'kulat ve meşrubat gibi kalilü'l-mikdar şeylerin semenin itasıyla kabul ve tevkifinde ve muhabbeten beyne'l-ehibba teati olunan kezalik bazı meyve ve sair me'kulat ve meşrubat misillü eşya-yı cüz'iyenin dahi ahz ve kabulünde be's olmayıp bunlardan ve muhtacın ve müstahikkine ve hademeye hasbice verilen atâyâ ve bahşişlerden maada sair suretlerle alınıp verilecek külli ve cüz'i hedâyâ, memûrîn-i devlet ve haremli ve daireleri halkı haklarında rüşvet addolunarak alan ve veren ve vasıta olanlar rüşvet faslında beyan olunan cezalar ile mücazat oluna.

MADDE 25— Devletçe alınıp verilmesi usul-i cariyeden olan hedâyâyı samiye ve aleniyenin kabul ve itası mutlaka irade-i seniyye-i Hazret-i Hilafet-Penahi ve ruhsat-ı sariha-i Cenab-ı Zıll-ı İlahiye menüt olmakla, bila ruhsat-ı seniyye o misillü hedâyâyı gerek doğrudan doğruya bizzat ve gerek adamları marifetiyle bi'l-vasıta ahz ve ita edenler haklarında dahi mürteşi ve râşi cezaları icra kılına

MADDE 26— Her nevi düğünlerde ve akit cemiyetlerinde hademe-i devlete mahsus olmak üzere gerek haremli tarafından ve gerek erkekler cânibinden bulunan hademeye adi bahşiş itasından maada payendaz namıyla ve sair te'vilat ve esâmi ile bir akçelik kimseye hediye ita ve kabûlü kat'â câiz olmayacağından bunun hilafında hareket edenler dahi râşi ve mürteşi cezalarına dūçar olalar.

FASL-İ USUL VE MAHALL-İ MUHAKEMÂT

MADDE 27— İşbu babda muharrer olan töhmetler erbabı haklarında muayyen olan cezaların icrası kendilerinin evveleminde kemal-i hakkaniyet ve bi tarafane bi'l-muhakeme kabahatlerinin sübutuna ve ba'de's-sübut hâkipâ-yı Hazret-i Mülûkaneye arz ile irade-i seniyye şerefsuduruna vâbeste ve menûttur.

MADDE 28— Dersaadette bulunan memûrin-i Devlet-i Aliyye ve sairleri ile taşra valilerinden ve defterdarlar ve mal müdürleri ve kaymakamlar ve mecalis-i kebire a'zasından bu töhmetlerle müttehem olanların muhakemeleri mutlaka Dersaadette Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyyede icra olunacaktır.

MADDE 29— 27. ve 28. maddelerde beyan ve ta'dad olunan memûrinden maada taşralarda olan küçük memurlar ve kaza müdürleri ve efrad-ı ahaliden töhmet-i irtikâbı mürtekib olanların muhakemeleri, her eyalet merkezinde bulunan Meclis-i Kebirde rü'yet olunup kararını mutazammın vürud edecek mazbata Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyyede dahi bi'l-mütalaa tasdik olunduğu halde atebe-i ülya-yı Hazret-i Hilafet-Penahiye arz ve takdim ile istizan kılınacaktır. Gelen mazbata ve evrakdan sübut-ı töhmet hakkında Meclis-i Vâlâya kanaat gelemediği surette müttehemin Dersaadet'e Celbiyle Meclis-i mezkûrda bir kere daha istintak ve muhakemesi câiz olacaktır.

MADDE 30— Bu misillü mevadd-ı memnûadan dolayı vükela-yı Devlet-i Aliyyeden birinin muhakeme ve istintakı lazım geldikde, Meclis-i Tanzimat'ta bi'l-icra yapılacak mazbatası Meclis-i Vükelada dahi tetkik olunarak hâkîpa-yı adalet intima-yı Hazret-i Mülûkâneye ref ve takdim edilecektir.

MADDE-İ MAHSUSA

Bâlâda muharrer olan füsul-i erbaanın havi olduğu mevadd-ı muhtelif üzerine mevcut olan Ceza Kanunname-i Hümayununda muharrer ve şimdiye kadar mer'iyü'l-icra olan ahkâm-ı cezaiye, bunun her yerde ilanı gününden itibaren ilga olunup ba'd-ezin işbu nizam ile amel ve hareket olunacaktır.

15 Cemaziyelûla 1271

Safvet
Mehmet Rüşdü
Muhammed

İbrahim Edhem
Mustafa Hıfzı
Mehmet Emin Âli

Mehmed Fuad
Mehmet Rifat

“İŞBU NİZAMNAME LÂYİHASININ HAVİ OLDUĞU MEVÂDDİN CÜMLESİ İTTİFAK-I ÂRÂ İLE MECLİS-İ UMUMİDE KABUL KILINMIŞTIR”

Gurre-i Cemaziyelâhir 1271

Meclis-i Umuminin elli üyesinin imzası. Hayrullah, Abdullatif ve Ahmet Tevfik isimli üç üye ise şu muhalefet şerhini düşmüşlerdir.

“15. maddede memûrünün iltizam almasına mesağ gösteren fıkra müstesna olmak üzere mevadd-ı sairenin cümlesi makbûlümüzdür.”

(Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dosya Usulü No: 65/1-3)

تکلیف است... که نسبتاً آسان است... که نسبتاً آسان است... که نسبتاً آسان است...

باز هم در این وجه حیات... که نسبتاً آسان است... که نسبتاً آسان است... که نسبتاً آسان است...

۷۶۵

باز هم در این وجه حیات... که نسبتاً آسان است... که نسبتاً آسان است... که نسبتاً آسان است...

از کمال اعتبار و سبب ابراهیم شمشیر خرمی و صوفی است که در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است

بنا بر این که در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است

در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است

در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است

در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است و در این کتاب در ذمه او درج شده است

بیخبرگی کونلری

تعلیمینه

تعلیمینه کونلری...
تعلیمینه کونلری...
تعلیمینه کونلری...

تعلیمینه کونلری...
تعلیمینه کونلری...
تعلیمینه کونلری...

تعلیمینه کونلری...
تعلیمینه کونلری...
تعلیمینه کونلری...

تعلیمینه کونلری...
تعلیمینه کونلری...
تعلیمینه کونلری...

تعلیمینه کونلری...
تعلیمینه کونلری...
تعلیمینه کونلری...

